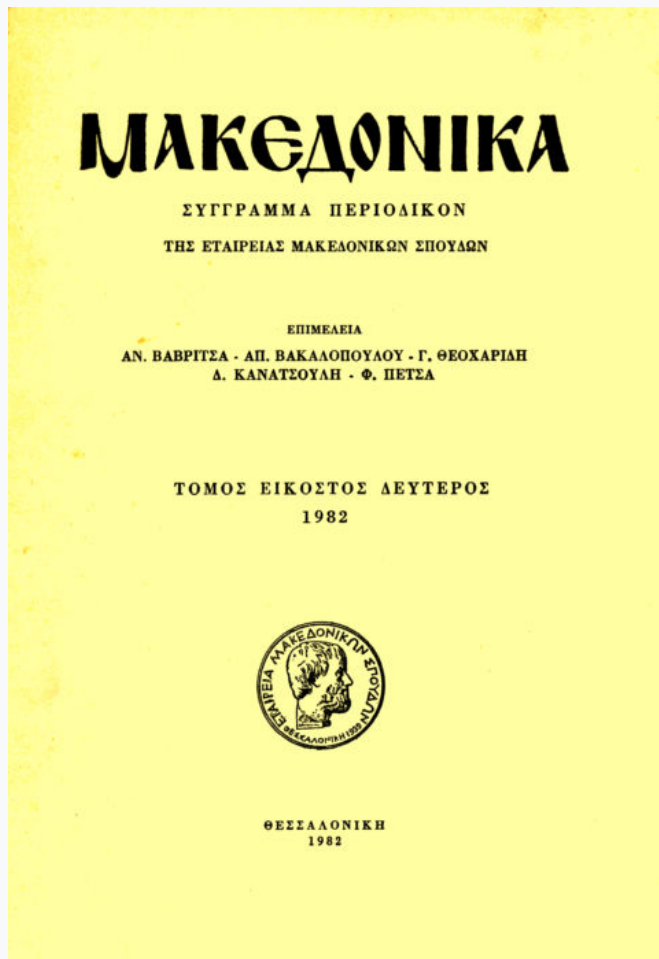

Μακεδονικά

Τόμ. 22, Αρ. 1 (1982)

Αρχιερείς Κασσάνδρειας

Απόστολος Αθ. Γλαβίνας

doi: [10.12681/makedonika.523](https://doi.org/10.12681/makedonika.523)

Copyright © 2014, Απόστολος Αθ. Γλαβίνας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γλαβίνας Α. Α. (1982). Αρχιερείς Κασσάνδρειας. *Μακεδονικά*, 22(1), 222–258.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.523>

ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΕΙΑΣ*

Ἡ Κασσάνδρεια (Βάλτα, Κασσανδρεία) βρίσκεται στο μέσο σχεδόν τῆς χερσονήσου τῆς Κασσάνδρας¹ καί ἀπὸ τὸ Νοέμβριο τοῦ 1870 ἔπαυσε νὰ ἀποτελεῖ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτη, γιατί ἀπὸ τότε ἡ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως μεταφέρθηκε στὸν Πολύγυρο.

Ὡς Ἐπισκοπὴ ὑπαγόταν στὴ Μητρόπολη Θεσσαλονίκης καί γιὰ πρώτη φορά ἀναφέρεται στὴν «ἐκθεσιν» τοῦ Λέοντος Στ' τοῦ Σοφοῦ τὸ 901 ἢ 902²:

† Τῇ Θεσσαλονίκῃ Θεσσαλίας
α ὁ Κίτρος
β ὁ Βεροίης

---

* Μὲ τὸν ἐπισκοπικὸν κατάλογο Κασσανδρείας ἀσχολήθηκαν μέχρι σήμερα οἱ Michaelis Le Quien, Oriens christianus, in quatuor patriarchatus digestus, tomus secundus, Parisiis 1740, στ. 77-78· Ἀνθιμος Ἀλεξούδης, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως τῆς 29.1.1892, ἀριθ. 6753, σ. 3· R. Janin, Cassandria (Κασσάνδρεια), «Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques» 11 (1949) 1305-1306· Παναγιώτης Γ. Στάμος, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶν Μελενίκου Εἰρηναῖος (1864-1945). (Βιογραφία), Θεσσαλονίκη 1949, σ. 191-193· Ἀρχιμ. Θεόκλητος Φιλιππίδης, Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι (1733-1960), «Θεολογία» 31 (1960) 533-534· Παναγιώτης Γ. Στάμος, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, Ἀθῆναι 1961, σ. 179-180· Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, Κασσανδρείας, Μητρόπολις, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια» 7(1965) 391-392· Παναγιώτης Γ. Στάμος, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος (1863-1945). Ἐκδοσις δευτέρα ἐπιφυξημένη. Ὁ πρόλογος τοῦ αἰοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1970, σ. 246-247· Βασίλειος Γ. Ἀτέσης Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Ἀνατώσεις ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» τ. ΝΣΤ' καὶ ΝΖ' (1974 καὶ 1975), ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 110-112 καὶ 316· Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453 μέχρι σήμερον, Καλαμάτα 1978, σ. 54-55 καὶ Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι σήμερον, «Θεολογία» 3(1982) 999-1000.

1. Πρβλ. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, Ἀθῆναι 1961, σ. 23-26.

2. Πρβλ. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ἡ Ἐπισκοπὴ Λητῆς καὶ Ρεντίνης, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 24 (1979) 329.

γ ὁ Δρουγουβιτίας
δ ὁ τῶν Σερβίων
ε ὁ Κασσανδρείας¹.

Μέχρι τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ἀναφέρεται στὰ «τακτικά» ὡς ἐπισκοπὴ τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης², ὕστερα ὅμως παύει ἡ μνεία αὐτῇ, γιατί, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1607 ἀνυψώθηκε σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ.

1. Ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος Κασσανδρείας ποὺ μᾶς εἶναι γνωστός, ὁ Ἐρμολύτης, ἔζησε πολὺ νωρὶς ἀφοῦ ἔλαβε μέρος στὴ ληστρική σύνοδο τῆς Ἐφέσου (449) καὶ στὴν τέταρτη οἰκουμένην σύνοδο: Ἐρμολύτης Κα(σ)-σανδρείας Μακεδονίας πρώτης καὶ Ἐρμολύτης ἐπίσκοπος Κασσανδρείας Μακεδονίας πρώτης³.

2. Ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος Κασσανδρείας γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα εἶναι κενός, ἀφοῦ ὡς Κασσανδρείας Ἐπίσκοπος θεωρεῖται ὁ Ἰγνώτιος Κᾶς (ἀντὶ Κασσανδρείας;) ποὺ ἔλαβε μέρος στὴ φωτιανὴ σύνοδο τοῦ 879-880⁴.

3. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν Ἰγνάτιο ἔχουμε κενὸ μέχρι τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 11ου αἰῶνα, ὁπότε εἶναι γνωστός ἀπὸ τὴ σφραγίδα του ὁ Λεόντιος⁵.

4. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνα μᾶς εἶναι γνωστός ὁ Ἀδάμ ποὺ ἀναφέρεται σὲ πατριαρχικὴ πράξη τοῦ Πατριάρχου Γεωργίου Β' Ξιφιλίνου (1191-1198). Σύμφωνα μὲ τὴν πράξη αὐτὴ ἡ Μονὴ τοῦ Εὐεργέτου Χριστοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεῖχε σπουδαῖες κτήσεις στὴν Κασσανδρὰ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἐπαρχίας Ἀδάμ διαμαρτυρήθηκε στοὺς ἀπεσταλμένους

1. Heinrich Gelzer, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, ein Beitrag zur byzantinischen Kirchen- und Verwaltungsgeschichte, München 1900, σ. 554.

2. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ἡ Ἐπισκοπὴ Λητῆς καὶ Ρεντίνης, ὅ.π., σ. 330, 331, 332, 333, 337, 338, 343, 344.

3. Joannes Dominicus Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, vol. 6, Graz 1960, στ. 609B, 847B· πρβλ. καὶ 930B. Πρβλ. ἀκόμη Michaelis Le Quien, Oriens christianus, in quatuor patriarchatus digestus, tomus secundus, Parisiis 1740, στ. 77· Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, Μακεδονικά. Ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας συνταχθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχαίας πηγὰς καὶ τὰ νεώτερα βοηθήματα. Μέρους δεύτερον τοπογραφία. Τμῆμα πρῶτον οὐ προτέτακται ἐν εἰδὴ προλόγου καὶ εἰσαγωγῆς πραγματεία ἱστορικὴ τε καὶ φιλολογικὴ, Ἀθήνησι 1874, σ. 402.

4. Joannes Dominicus Mansi, Sacrorum Conciliorum, ὅ.π., vol. 17A-18A, στ. 373E. Πρβλ. R. Janin, Cassandria (Κασσανδρεία), «Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques» 11(1949) 1306, ποὺ δὲ δέχεται μὲ βεβαιότητα ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἦταν Κασσανδρείας Ἐπίσκοπος.

5. V. Laurent, Le corpus des sceaux de l'empire byzantin. Tome V: L'Eglise. Première partie I. L'Eglise de Constantinople A. La Hiérarchie, Paris 1963, σ. 343-344.

τῆς Μονῆς ποὺ ἔρχονταν νὰ εἰσπράξουν τὰ ἀγαθὰ¹. Τὸ κείμενο τῆς πατριαρχικῆς αὐτῆς πράξης, ὅπως τὴν ἐξέδωκε ἀπὸ κώδικα τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοίνισσας τοῦ Παγγαίου ὁ Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Γεώργιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως κτλ.

... Ἀλλὰ καὶ Μωσῆς ὁ δημαγωγὸς ἐφίστᾳ μὲν τῷ λαῷ καὶ χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους τοὺς κρίνοντας, πλὴν εἴ τι ρῆμα ὑπέρογκον καὶ Μωσαϊκῆς δεόμενον ἐπικρίσεως πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀνεφέρετο κἀκεῖθεν τὸ τέλος καὶ τὴν σύμβασιν ἀπελάμβανεν. Οὕτω καὶ ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας θεσμὸς καὶ τοῖς ἐπισκοποῦντας μὲν ταῖς ἑκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις ἐφίστησι καὶ δίδωσι τοὺς κηδεμόνας τῷ ἐκ Χριστοῦ παρονομαζομένῳ πληρώματι, καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ ἐπισκόποις πιστεύεται τοὺς πιστεύοντας· δίκαιον δ' ἂν εἴη πάντως, εἴ τί πον ταῖς ἐκκλησίαις σκανδαλοποιὸν ἐργίνεται καὶ ἀμφίμαχον καὶ τὴν τοῦ ἐπισκόπου ὑπερβαῖνον ἐπικρίσιν, τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην συνόδῳ τοῦτο ἀναγκάσθαι, ὥς ἂν ἐντεῦθεν γένοιτό τις συνασπισμὸς καὶ οὕτως ἅπαν σκάνδαλον ἀπελάνοιτο· ἐπεὶ καὶ ἄλλως ποιμένι ἂν προσέλθῃ ποιμὴν, εἴ τινα θῆρα τῇ ποίμνῃ καθορώῃ ἐπωρῶμενον ὅς, κὰν μὴ διὰ τῆς αὐτοῦ ῥάβδου δύναιτο τῆς ποίμνης ἐκσοβεῖν τὸ ἐπίβουλον, τὴν βακτηρίαν προσλήφοιτο τοῦ συμποίμενος καὶ κατενέγκοι βαρυτέραν πληγὴν τῷ συλλαγωγεῖν σπεύδοντι τὸ ποίμνιον.

Ὡστε τίνες ἂν εἴημεν, εἰ μὴδὲ τοὺς ποιμένας ζηλοῖημεν, μὴδὲ προσβοηθήημεν τοῖς συμποίμοις, τῆς ἐξ ἡμῶν συνάσεως χρῆζουσιν, ὁποίας καὶ Ἀδὰμ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Κασσανδρείας καὶ Βρυῶν κατενόησαμεν δέεσθαι; Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῆς κατ' αὐτὸν ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς Κασσανδρείας περίχωρος τῇ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν σεβασμίᾳ τοῦ Ἐδεργέτου Χριστοῦ κατὰ δεσποτείαν διαφέρει μονῇ καὶ οἱ τὴν τῶν ἐποίκων εἰσπραξίν ἐνεργήσαντες ἐκεῖσε κατὰ καιροὺς ἀποστέλλονται, οὐκ ὀλίγα δρῶσιν, ὥς περιχηρήημεν, ἐπὶ τῇ ἐνορίᾳ τῆς τοιαύτης ἐπισκοπῆς...².

1. V. G r u m e l, Les registes des actes du Patriarcat de Constantinople. Vol. I. Les actes des Patriarches. Fasc. III. Les registes de 1043 à 1206, Socii Assumptionistae Chalcedonenses 1947, σ. 187-188· Ν. 1188· R. J a n i n, La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin, Première partie. Le siège de Constantinople et le Patriarcat Oecuménique. Tome III. Les églises et les monastères, Paris 1969², σ. 508. Πρβλ. R. J a n i n, Cassandria, δ.π., στ. 1306· Π a ν a γ ι ώ τ ο υ Γ. Σ τ ά μ ο υ, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος (1863-1945). Ἐκδόσεις δευτέρα ἐπηρεξημένη. Ὁ πρόλογος τοῦ αὐοῖμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1970, σ. 246.

2. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας ἢ συλλογῇ ἀνεκδότων καὶ σπανίων ἑλληνικῶν συγγραφῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἐφὸν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καὶ μάλιστα τῆς τῶν Παλαιστινίων, τόμος τέταρτος, Πετροῦπολις 1897 (Bruxelles 1963), σ. 113-114. Γιά τίς Βρυές (αἱ Βρύαι) ἰδὲς J a c q u e s L e f o r t, De Bolbos à la plaine du Diable. Recherche topographique en Chalcidique byzantine, «Tra. vaux et Mémoires» 7(1979) 483-484.

5. Στις ἀρχές τοῦ 13ου αἰῶνα ἐγίνε σὸ νὰδ τῆς Ἀγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης ἡ χειροθεσία τοῦ Ἀγίου Σάββα τῆς Σερβίας σὲ Ἀρχιμανδρίτη ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνο Μεσοποταμίτη. Στὴν τελετὴ αὐτὴ παρέστησαν ἐπίσης οἱ Ἐπίσκοποι Ἀρδαμερίου Δημήτριος, Ἰερισσοῦ Νικόλαος καὶ Κασσανδρείας Μιχαήλ¹.

6. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1259 ὁ αὐτοκράτορας Μιχαήλ Ζ' Παλαιολόγος μὲ χρυσόβουλλο ἐδῶρισε στὴ Μονὴ τῆς Λαύρας τὸ χωριὸ Τοξόμπους, ἐπικύρωσε τὰ κτήματα τῆς Μονῆς μὲ τὰ προνόμιά τους καὶ ἐβεβαίωσε ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἐξετάζει καὶ θὰ κρίνει κάθε ὑπόθεσι τῆς Μονῆς. Σὺγχρονο μὲ τὸ χρυσόβουλλο αὐτὸ ἀντίγραφο ὑπέγραψε ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Κασσανδρείας καὶ Βρονῶν Βασίλειος².

7. Στις 12 Ἀπριλίου 1284 ὁ Ἐπίσκοπος Κασσανδρείας κϋρ Γεώργιος ἦταν παρὼν στὴ σύνταξη τῆς διαθήκης τοῦ πρώην Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Θεοδώρου Κεραμέα³.

8. Μέχρι τὶς ἀρχές τοῦ 16ου αἰῶνα καὶ πάλι ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος Κασσανδρείας μένει κενός. Ὁ Κασσανδρείας Ἰάκωβος μᾶς εἶναι γνωστός ἀπὸ τὸ συναξάριο τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ὁσίου Διονυσίου ποὺ συνέθεσε ὁ Εὐγένιος Γιαννουλῆς ὁ Αἰτωλὸς († 6 Αὐγούστου 1682) καὶ ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο συγγραφέα τοῦ βίου τοῦ Ἀγίου Διονυσίου ποὺ περιέχεται στὸν κώδικα 180 τῆς Μονῆς Δοχειαρίου⁴. Σύμφωνα μὲ τὶς δύο αὐτὲς πηγὲς ὅταν ὁ νεαρὸς Διονύσιος (Δανιὴλ λεγόταν τότε) ἔφτασε στὶς Καρυές, προερχόμενος ἀπὸ τὰ Μετέωρα, καὶ θέλησε νὰ προστεθεῖ στὴ συνοδεία τοῦ πνευματικοῦ Γαβριήλ, ποὺ ἀσκήτευε στὴ Σκῆτη τοῦ Πρωτάτου, δὲν ἐγίνε δεκτὸς γιατί δὲν εἶχε γένεια. Ὁ Γαβριήλ συμβούλευσε τότε τὸν Διονύσιο νὰ παραμείνει ἔξω ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ νὰ ἐπανεέλθει μόλις ἀποκτήσει γένεια. Ὁ Διονύσιος ὑπάκουσε στὴ συμβουλὴ τοῦ Γαβριήλ καὶ πῆγε κοντὰ στὸν

1. Paul Lemerle, Antré Guillou, Nicolas Svoronos, avec la collaboration de Denise Papachryssanthou, Actes de Lavra. Première partie. Texte, Paris 1970, σ. 231· Μ. Ζιβογίνοβιτς, Ἐπισκέψεις καὶ παραμονὲς τοῦ Ἀγίου Σάββα στὴ Θεσσαλονίκη, «Actes du XVe Congrès International d'Etudes Byzantines Athènes-Septembre 1976 IV Histoire. Communications», Athènes 1980, σ. 443· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου, «Μακεδονικά» 20(1980) 11. Γ. Ι. Θεοχαρίδου, Μία ἐξαφανισθεῖσα σημαντικὴ μονὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ μονὴ Φιλοκάλου, «Μακεδονικά» 21(1981) 339.

2. Paul Lemerle, André Guillou, Nicolas Svoronos, Denise Papachryssanthou, Actes de Lavra II. De 1204 à 1328. Texte, Paris 1977, σ. 5· πρβλ. καὶ σ. 8.

3. Paul Lemerle, André Guillou, Nicolas Svoronos, Denise Papachryssanthou, Actes de Lavra II, ὁ.π., σ. 30· πρβλ. καὶ σ. 28, 29.

4. Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμος πρῶτος, Amsterdam 1966, σ. 256.

Ἐπίσκοπο Κασσανδρείας Ἰάκωβο, στὸν Ἅγιο Μάμα, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ κώδικα 180 (φ. 424α). Ἀπὸ τὴ διήγηση αὐτὴ φαίνεται ὅτι ὁ Ἰάκωβος ἦταν Ἐπίσκοπος Κασσανδρείας ὅπως ὁποῦντε γύρω στὰ 1510¹.

9. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1560 ὁ Κασσανδρείας Κάλλιστος ὑπογράφει γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ σχετικὸ μὲ τοὺς βαθμοὺς συγγενείας².

10. Ὁ Κοσμᾶς ὑπογράφει μὲ ἄλλους πολλοὺς τὴν καθαίρεση τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ τοῦ Μεγαλοπρεπῆ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1565³. Ἐπίσης σὲ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνη (4 Σεπτεμβρίου 1568) «περὶ διαφορᾶς τῶν Σιμωνοπεριτιδῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει» ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἔτος 7075 (1566/67) ὁ Μητροπολίτης Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους Δαυὶδ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Κασσανδρείας Κοσμᾶς καὶ Λητῆς καὶ Ρεντίνης Δαμασκηνός, ὕστερα ἀπὸ πρόσταξη πατριαρχικὴ πῆγαν ἐπιτόπου καὶ ἔδωσαν τὸ δίκαιο, στὴν ὀριακὴ διαφορὰ, στοὺς Σιμωνοπεριτίτες⁴.

1. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 12, 13, 79. Πρβλ. Μανουὴλ 1. Γεδεών, Ὁ Ἀθῶς, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 5 (1884-1885) 78 ὑποσ. 55. Σφάλλουν, ὅπως φαίνεται, οἱ Ἀνθίμος Ἀλεξούδης, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως τῆς 29.1.1892, ἀριθ. 6753, σ. 3, Τάσος Ἀθ. Γριτσοπούλου, Κασσανδρείας, Μητρόπολης, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια» 7(1965) 392, καὶ Ὁ Παναγιώτης Γ. Στάμος, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246, ποὺ τοποθετοῦν τὸν Ἰάκωβο στὰ ἔτη 1554-1560. Ἰδὲς καὶ Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Ἀνατώσεις ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» τ. ΝΕΤ' καὶ ΝΖ' (1974 καὶ 1975), ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 110 καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453 μέχρι σήμερον, Καλαμάτα 1978, σ. 54-55.

2. Emile Legrand, Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des grecs au XVe et XVIe siècles, tome second, Paris 1885 (Bruxelles 1963), σ. 2' Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις. Ἐπιστολαὶ, λύσεις, θεσπίσματα τῶν ἁγιοτάτων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μέχρι Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, τόμος δεύτερος, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1889, σ. 70' Τάσος Ἀθ. Γριτσοπούλου, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, «Θεολογία» 24 (1954) 225. Ὁ R. Jannin, Cassandria, δ.π., σ. 1306, ἀναφέρει τὸν Κάλλιστο στίς 7 Σεπτεμβρίου 1560, χωρὶς ὁμῶς νὰ μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ διακριβώσουμε τὴν ἀκρίβεια τῆς χρονολογίας αὐτῆς.

3. Martinus Crusius, Turcograeciae libri octo, Basileae 1584, σ. 174 (173). Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, «Ὁρθοδοξία» 9 (1934) 79 ὑποσ. 73. Πρβλ. Michaelis Le Quien, Oriens christianus, δ.π., σ. 78. Μαργαρίτου Γ. Δημιτσα, Μακεδονικά, δ.π., σ. 402. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3, ποὺ τοποθετοῦν τὸ γεγονός τῆς καθαίρεσης καὶ τὸν Κοσμᾶ τὸ 1560.

4. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Δύο κώδικες τῆς βιβλιοθήκης Νικο-

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1569 ὁ Κασσανδρείας Καλλίνικος (;) υπογράφει ἔγγραφο τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἰωάσαφ μετὰ τὸ ὁποῖο βεβαιώνεται ὅτι ὁ Βεροῖας Θεοφάνης Μαλάκης δώρισε τὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης στὴ Μονὴ Βλατάδων. Ὁ Παπαγεωργίου διάβασε στὸ ἔγγραφο Καλλίνικος μετὰ ἐρωτηματικό¹, ἐνῶ ὁ Μυστακίδης Κωνσταντῖνος². Μήπως ὁμως καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἀναγνώσεις εἶναι λαθεμένες καὶ θὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Κοσμᾶ Κασσανδρείας καὶ Δρουνοβητείας, ὁ ὁποῖος μαζί μετὰ τὸν Ἐπίσκοπο Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους Ἀκάκιο υπογράφει στίς 10 Φεβρουαρίου 1580 ἀναφορὰ πρὸς τὸν Πατριάρχη Ἱερεμία Β' γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξαρχικῆς ἀποστολῆς τοὺς στὸ Ἁγιον Ὀρος ποὺ εἶχε ὡς σκοπὸ νὰ ἐξετάσουν διαφορὰ ἀνάμεσα στίς Μονὰς Λαύρας καὶ Φιλοθέου γιὰ ἓνα κομμάτι γῆς ποὺ βρισκόταν πέρα ἀπὸ τὸ Μυλοπόταμο καὶ τὸ διεκδικοῦσαν οἱ Λαυριῶτες ἐνῶ ἀνῆκε στοὺς Φιλοθεῖτες³.

11. Γιὰ τὸν Εὐθύμιον δὲν ἔχομε ἄλλη μαρτυρία ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἀναφέρεται στὴν καθαίρεσή του (1604) ποὺ ἔγινε δεκτὴ καὶ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ραφαήλ⁴.

λάου Καρατζᾶ, «Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ» 8 (1904) 30-31· πρβλ. Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες. Εἰδήσεις ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας 1500-1912, ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 519.

1. Πέτρον Ν. Παπαγεωργίου, «Ἡ ἐν Θεσσαλονικῇ μονὴ τῶν Βλαταίων καὶ τὰ μετόχια αὐτῆς», «Byzantinische Zeitschrift» 8 (1899) 412. Πρβλ. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολιταὶ τινες Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 19 (1974) 312, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν Παπαγεωργίου.

2. Βασ. Α. Μυστακίδου, Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα. Ἡ Μονὴ τῶν Βλαταίων καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔγγραφα. Μητροπολιταὶ Θεσσαλονίκης, Ἐπισκοπαὶ κτλ., «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος σύγγραμμα περιοδικόν, Πρακτικά καὶ ἐκθέσεις τῶν ΔΕ', ΛΕΤ', ΛΖ', Συλλογικῶν ἐτῶν 1895-1899» 27 (1895-1899, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1900) 376β. Τὸν Μυστακίδην ἀκολουθοῦν οἱ R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306, Ἀλέξανδρος Λέτσας, Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονικὴ 1961, σ. 464, Τάσος Ἀθ. Γριτσόπουλος, Κασσανδρείας, Μητροπολὶς, δ.π., στ. 392, Παναγιώτης Γ. Στάμος, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246 καὶ Γεώργιος Α. Στογιόγλου, Ἡ ἐν Θεσσαλονικῇ πατριαρχικὴ μονὴ τῶν Βλατάδων, Θεσσαλονικὴ 1971, σ. 187. Ὁ Βασίλειος Γ. Ἀτέσης δέχτηκε στὴν ἀρχὴ τὸν Καλλίνικο, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 110, καὶ ἀργότερα πρόσθεσε καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 54.

3. W. Regel, E. Kurtz et B. Korabiev, Actes de Philothée, St. Petersburg 1913 (Amsterdam 1975), σ. 34, 36· πρβλ. καὶ σ. 37.

4. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Βραχέα τινὰ περὶ Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 20 (1975) 248. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τόμος Γ', ἐν Βενετίᾳ 1872 (Ἀθῆναι 1972), σ. 559· Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3· Μ. Ι. Γεδεών, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφὰς μητροπολιτῶν Θεσσαλονί-

12. Τὸ ἔγγραφο τῆς καθάρσεως τοῦ Εὐθυμίου δὲν σώζεται ἀλλὰ γι' αὐτὴν πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὴν πράξη ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου τοῦ Δαμασκηνοῦ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1607¹. Πατριάρχης ἦταν τότε γιὰ δευτέρη φορά ὁ Νεόφυτος Β' (1607-1612) καὶ ὁ ἴδιος τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1607 ἀνύψωσε τὴν Ἐπισκοπὴ Κασσανδρείας σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ἔτσι ὁ Δαμασκηνὸς εἶναι ὁ πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπός της. Τὸ ἔγγραφο τῆς ἐκλογῆς τοῦ Δαμασκηνοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἐπειδὴ Εὐθύμιος ὁ χρηματίσας πρὸ καιροῦ ἐπίσκοπος Κασσανδρείας καθαιρέσει νομίμῳ καθυπεβλήθη παρὰτε τον ἰδίον μητροπολίτον Θεσσαλονίκης κὺρ Κοσμᾶ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, καὶ προσέτι, τῶν προσκληθέντων πλησιοχώρων ἀρχιερέων τῶν ἀναπληρωσάντων τὴν τελείαν σύνοδον, διὰ τὰ κατ' αὐτοῦ λαληθέντα καὶ ἀποδειχθέντα πολλὰ καὶ ποικίλα ἐγκλήματα καὶ ἀτοπήματα κατὰ τόπον, ἣν δὴ καὶ καθαιρέσιν καὶ ὁ πατριαρχεύσας κὺρ Ῥαφαὴλ καὶ ἀποδεξάμενος, ἐκύρωσε καὶ ἐβεβαίωσε· καὶ μέλλας ὁ τόπος ἀπροστάτευτος, τιμηθεὶς ἤδη σὺν Θεῷ εἰς ἀρχιεπισκοπὴν, γνώμη τῆς παρατηχούσης ὑπερετιοῦς ἱερᾶς συνόδου τῶν καθευρεθέντων ἀρχιερέων, τοῦτον χάριν προστάξει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, συνήλθομεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ νέου πατριαρχείου καὶ ἐποιήσαμεν ψόφους κανονικὰς εἰς τὴν ἁγιωτάτην ταύτην ἀρχιεπισκοπὴν Κασσανδρείας, καὶ πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν δσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Δαμασκηνόν, καὶ δεύτερον τὸν ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἀβακούμ, ὡς ἐπιστῶθιμεν ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, μεγάλου ῥήτορος κὺρ Γεωργίου, καὶ τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου κὺρ Μιχαήλ, ὡς εἶπον ἐωρακέναι τὴν ἐκείνου καθαιρέσιν, δι' ἧς καὶ κατεστρώθησαν ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ κώδικι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ἐν ἔτει, Ἱερισ^ψ, μηνὶ δεκεμβρίῳ^ψ, ἰνδ. ζης (7116-5509=Δεκ. 1607)².

κης, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 23 (1903) 255· Louis Petit, Nouveaux évêques de Thessalonique, «Echos d'Orient» 6 (1903) 296· Μανουὴλ Ι. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, δ.π., σ. 81· R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306· Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρώϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 100, 179· Τ(άσου) Ἀθ. Γρ(ιτσοπούλου), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392· Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 110 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 54.

1. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 559· Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3· Μ. Ι. Γ(εδεών), Εἰδήσεις ἱστορικαὶ παροραθεῖσαι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 32 (1912) 362.

2. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Βραχέα τινά, δ.π., σ. 248-249· πρβλ. τοῦ Ἰδίου, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 22 (1977) 80-81.

13. Τὸν Δαμασκηνὸ διαδέχτηκε στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κασσανδρείας ὁ Σισώης ποὺ ὑπογράφει τὸ Μάιο τοῦ 1611 πράξη τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Β' γιὰ ὑποθέσεις γάμου¹. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κασσάνδρας Ἰωάννης ποὺ ὑπογράφει ἐπίσης τὸ Μάιο τοῦ 1611 πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ ἐπικυρωτικὸ γράμμα γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά τοῦ Στηριώτη² εἶναι ὁπωσδήποτε ὁ Σισώης.

Ὁ Πατριάρχης Τιμόθεος Β' (1612-1620) τὸ 1612³ ἢ 1616⁴ ἐπανεφέρε τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κασσανδρείας στὴν τάξη τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ἔτσι ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παῖσιος αὐξήσε τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας του. Ὁ διάδοχος τοῦ Τιμοθέου Κύριλλος Λούκαρης (1620-1623) ποὺ δὲν συμπαθοῦσε τὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παῖσιο, γιατί τὸ 1612 συνέβαλε καὶ ὁ Παῖσιος στὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἦταν τοποτηρητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀνύψωσε καὶ πάλι τὴν Ἐπισκοπὴ Κασσανδρείας σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ. Ὁ Παῖσιος ὁμως δὲν ἡσύχασε. Κατέφυγε στὴν πατριαρχικὴ σύνοδο, ἔδειξε στὰ μέλη τῆς συνόδου τὸ μεμβράνινο συνοδικὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου Β', μετ' ὁποῖο ἡ Ἐπαρχία Κασσανδρείας ἐπανῆλθε στὴ δικαιοδοσία τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, καὶ μετὰ νέο συνοδικὸ γράμμα, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1620, ἐπέτυχε νὰ ἐπικυρωθεῖ ἀκόμη μία φορὰ ἡ ὑπαγωγή τῆς Ἐπαρχίας Κασσανδρείας

1. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βιβλίον Η' Θ' καὶ Ι' ἦτοι τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν (1453-1789). (Ἐκ χειρογράφου ἀνεκδότου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ). Ἐκδιδόντος Ἀρχιμ. Γερμανοῦ Ἀφθονίδου Σιναΐτου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870, σ. 127. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Φιλολογικῇ Συλλόγῳ χειρογράφων βιβλίων, «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Παράρτημα τοῦ Κ-ΚΒ τόμου», ἐν Κωνσταντινουπόλει 1892, σ. 99· πρβλ. Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, ὁ.π., σ. 519.

2. Fr. Miklosich et Ios. Müller, Acta et Diplomata graeca medii aevi sacra et profana, volumen quintum, Vindobonnae 1887, σ. 148. Ὁ R. Janin, Cassandria, ὁ.π., σ. 1306, ὁ Τ(άσος) Ἀθ. Γρ(ιτσόπουλος), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, ὁ.π., σ. 392 καὶ ὁ Βασίλειος Γ. Ἀτέσης Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ὁ.π., σ. 111 καὶ ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, ὁ.π., σ. 54, ἀναφέρουν τὸν Ἰωάνη ποὺ πρέπει νὰ διαγραφεῖ ἀπὸ τὸν κατάλογο.

3. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη ἦτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγιοτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κώδικων, τόμος τέταρτος, Πετροῦπολις 1899, σ. 21. Ὁ N. Omikios Michael Varo-ris, Codex (B) Beta of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople. Aspects of the history of the Church of Constantinople, Brookline 1975, σ. 19 καὶ 22, ἔχει Ὀκτώβριος ἢ Νοέμβριος 1612 [πρβλ. Ἀθαν. Ἀγγελόπουλου, «Μακεδονικὰ» 17 (1977) 470].

4. Βασ. Α. Μυστακίδου, Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα, ὁ.π., σ. 382.

στο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης¹. Τὸ κείμενο τοῦ γράμματος αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἦσαν τοῦ πατριαρχικοῦ συγγιλιώδους γράμματος τοῦ Θεσσαλονίκης κὺρ Παῖσιον.

Κύριλλος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Οὐδὲν οὕτως εὐλογόν τε καὶ δίκαιον, ὡς τὸ ἀπονέμειν ἐκάστῳ τὰ ἐντῶν, καὶ τὰ παλαιγενῆ συνιστᾶν γράμματα, τὰ εὐλόγως γεγονότα καὶ μάλιστα εἰ τύχῳσι πατριαρχικά καὶ συνοδικά. Ἐπειδὴ τοίνυν τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ τοῦτε μακαριωτάτου Πατριάρχου τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας κυρίου Γερασίμου, καὶ τῆς ὑπερτελοῦς συνόδου, τῶν ἐπὶ συστάσει τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, συνεληλυθότων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερετίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν, τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, τῶν καὶ γνώμας ἀρχιερατικὰς ἐχόντων, καὶ κατὰ πνεῦμα εἶδον ἀγαπητῶν ἡμῶν, παρastas ὁ ἱερωτάτος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὁ κὺρ Παῖσιος ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θετταλίας, ὁ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργός, ἔδειξεν ἡμῖν γράμμα συνοδικόν ἐν μεμβράναις τοῦ μακαρίτου πατριάρχου κὺρ Τιμοθέου, ἐν ᾧ φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ Κασάνδρας, ἦτις ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πατριάρχου κὺρ Νεοφύτου κακῶς ἀποσπασθεῖσα, καὶ οὕτω πως εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ὀνομασθεῖσα, ἀνετράπη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ κὺρ Τιμοθέου αὐτοῦ, καὶ προσεκυλῶθη τῇ μητροπόλει αὐτοῦ Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ ὡς ἀρχιεπίσκοπος δῆθεν Κασανδρείας ὀνομασθεὶς κὺρ Σισώης ἔμεινεν εἶναι ἐν τῇ ὑποταγῇ τοῦ αὐτοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου κὺρ Παῖσιου, καὶ τῶν κατὰ καιροὺς μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ ἐπειδὴ ἡξιώθημεν καὶ ἡμεῖς ἐπιβεβαιῶσαι τοῦτο, διὰ γράμματος ἡμετέρου συνοδικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ, τοῦτον χάριν γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα γνώμη κοινῇ συνοδικῇ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἵνα ἡ ἐπαρχία αὕτη Κασανδρείας μηκέτι ὀνομάζετο, μηδὲ καλεῖτο ἀρχιεπισκοπὴ, ὡς παρὰ κανόνας γεγρονεία, ἀλλ' εἴη καὶ ὑπόρχη, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ἐπισκοπὴ γνησίᾳ καὶ ἐνοριακῇ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ ἐν αὐτῇ χρηματίσων ἀρχιερεὺς χειροτονῆται ὑπὸ τοῦ

1. K. N. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 561. Πρβλ. Μ. Ι. Γεδεών, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφάς, δ.π., σ. 255· Nomikos Michael Vapori, Codex(B'), δ.π., σ. 23. Ἰδὲς ἀκόμη Μανουὴλ Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, Εἰδήσεις ἱστορικαί, βιογραφικαὶ περὶ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι Ἰωακείμ Γ' τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης 36-1884, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1885-1890, σ. 551 καὶ Γεωργίου Α. Στογιόγλου, Ἡ ἐν Θεσσαλονικίᾳ πατριαρχικὴ μονή, δ.π., σ. 210 ὑποσ. 5, ποὺ ἀναγράφουν καὶ οἱ δύο τὸ ἔτος 1622.

κατὰ καιροὺς μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, καὶ μνημονεύη τοῦ δνόματος αὐτοῦ, καὶ πληρῇ πρὸς αὐτὸν τὸ κατ' ἔτος ἐπικρατῆσαν χαράτζιον, καὶ πείθεται καὶ ὑποτάσσεται αὐτῷ καὶ καλῆται καὶ ὀνομάζεται Κασσανδρείας ἐπίσκοπος, οὐ μὴν δὲ ἀρχιεπίσκοπος. Τὰ γὰρ κακῶς, καὶ παρὰ κανόνος πραχθέντα καὶ τυπωθέντα οὔτε νόμος οὔτε χρόνος, οὔτε συνήθεια ἐπιβεβαίωι, μὴ τολμῶντος τινὸς ἐναντιωθῆναι περὶ τούτου, ἢ ἀνατρέψαι τὴν παροῦσαν συνοδικὴν ἀπόφασιν, ἐν ἀγρία ἀσυγγνώστῳ, καὶ ἀφορισμῷ ἄλλτῳ τῷ ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα θελήσουσι καθιοσνῶντες τρόπον ἀποξενῶσαι καὶ ἀποσπάσαι τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ ὑποταγῆς τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ὀνομάσαι αὐτὴν ἀρχιεπισκοπὴν, καὶ τὸν κατὰ καιροὺς ἐπίσκοπον ἐκβαλεῖν καὶ ἀρχιεπίσκοπον χειροτονῆσαι, οἱ τοιοῦτοι ὅποιοι ἂν ᾖσιν τομηταὶ καὶ καταφρονηταὶ τῶν πατριαρχικῶν αὐτῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων καὶ ἀποφάνσεων, ἀφορισμένοι ἔστωσαν ἀπὸ τῆς ἀγίας ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου καὶ ἀσυγχήτου τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ ἄλντοι μετὰ θανάτου αἰωνίου, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ τυμπανιαῖοι, καὶ ἐχέτωσαν τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα ὁπῶν θεοφύρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν πασῶν ἁγίων συνόδων, καὶ κληρονομησάτωσαν καὶ τὴν λέπραν τοῦ Γιεξῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα. Οὕτως ἀπεφηνάμεθα ἐν ἁγίῳ πνεύματι συνοδικῶς. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ διηγεσίῃ καὶ πλείονα τὴν ἀσφάλειαν, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετρούσηςτος πατριαρχικῶν συνοδικῶν ἐπικυρωτικῶν σιγγιλιῶδες γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι, τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης, ὑπερετίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Θετταλίας, τῷ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ αὐτῆς καὶ συλλειτουργῷ κυρ Παΐσίῳ, ἔχοντος καὶ ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν, μετὰ θάνατον ἐκεῖνον χειροτονῆσαι πάλιν ἐν αὐτῇ τῇ Ἐπισκοπῇ τοῦ Κασσανδρείας γνήσιον ἐπίσκοπον, ὃν ἂν ἐκλέξῃται ψήφῳ κανονικῇ τῶν ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ Θεσσαλονίκης διατελούντων ἐπισκόπων ὡς νόμιμον καὶ ἐλλογον κατὰ τὸ 'ζρκθ' ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδ. δ' (7129-5509=Δεκεμβριος 1620)¹.

Ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ ὅτι Ἀρχιερέας Κασσανδρείας εἶναι ἀκόμη ὁ Σισώης. Πῶς θὰ παραμείνει καὶ γιὰ ἄρκετὰ ἀκόμη χρόνια ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια. Γ' αὐτὸ οἱ ἀναγνώσεις τοῦ Regl ὁ ἐπίσκοπος Κασσανδρείας Στέφανος² ἢ τοῦ Εὐστρατιάδου ἢ Κασσανδρείας Συμεὼν³ σὲ συνοδι-

1. Πρωτοεκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀ π ό σ τ ο λ ο Ὑ Α θ. Γ λ α β ί ν α, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 82-83' πρβλ. καὶ σ. 80.

2. W. Regl, Χρυσόβουλλα καὶ γράμματα τῆς ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὁρει Ἀθῶ ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μεγίστης μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, ἐν Πετροῦπόλει 1898, σ. 67.

3. ἴδ. τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ Ἀθῶ. Β'. Ἐκ τοῦ Ἀρχιεῖς τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, «Ἑλληνικά» 3 (1930) 51.

κὸ σιγιλλωδὲς γράμμα τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Λούκαρη γιὰ τὰ ὅρια τοῦ μετοχίου Προσφορίου τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ποὺ διεκδικοῦσε ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων, τοῦ Ἀπριλίου 1622, ἢ, τέλος, τοῦ Dölger *τὸ ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας* *Στέφανος*¹ σὲ γράμμα τοῦ ἴδιου Πατριάρχου γιὰ τὴ Μονὴ τῶν Ἰβήρων, τοῦ Μαΐου 1622, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὀρθές, γιατί θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ Σισώης ποὺ υπογράφει ὡς *τὸ Κασσανδρείας Σισώης* γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Β', τοῦ 1623, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπικυρώνονται τὰ ἐξαρχικά προνόμια τοῦ ἄρχοντα Μικῆ Καββάκου στὰ χωριά Πυργίου καὶ Βολησσὸς καὶ τέσσαρα πὶὸ μικρὰ χωριά τῆς Χίου², ὡς *τὸ ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας Σισώης* γράμμα τοῦ Κυρίλλου Λούκαρη, τοῦ Μαΐου 1624, μὲ τὸ ὁποῖο ἀνανεώνονται πατριαρχικά προνόμια τῆς Μονῆς Φιλοσόφου³, ὅπως ἐπίσης υπογράφει, τὸ ἴδιο ἔτος 1624, καὶ ἐξήγηση τοῦ χρυσοβούλλου τῆς ἰδίας Μονῆς⁴.

Στις 17 Ἰουλίου 1624 ὁ Κύριλλος Λούκαρης (τρίτη πατριαρχεῖα 1623-1633) ἐξέδωκε *συνοδικὸν ἐπικυρωτικὸν βεβαιωτήριον γράμμα*, ποὺ δόθηκε στὸ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παῖσιο, μὲ τὸ ὁποῖο καὶ πάλι ἡ Ἐπαρχία Κασσανδρείας χαρακτηρίστηκε ὡς Ἐπισκοπὴ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς τῆς Κασσανδρείας Σισώης ὡς Ἐπίσκοπος⁵. Τὸ κείμενο τοῦ γράμματος αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Κύριλλος, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέως Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης: ἵσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου.

† Τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ

1. Franz Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges*. 115 Urkunden und 50 Urkundensiegel aus 10 Jahrhunderten, Textband, München 1948, σ. 237· πρβλ. καὶ σ. 234.

2. Γεωργίου Π. Γεωργιάδου, Ὁ ἐν Γαλατῇ Ἱερὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1898, σ. 377.

3. Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, Πατριαρχικά γράμματα ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 26 (1956) 215· Μηναῖ Δ. Χαμοπούλου, Ἀρχιερατικαὶ ἐναλλαγαὶ ἀπὸ ἰουνίου τοῦ 1616 ἄχρις ὁκτωβρίου τοῦ 1674, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 2 (1881-1882) 668.

4. Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, Πατριαρχικά γράμματα, ὁ.π., σ. 220.

5. Ἰδὲς Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Λουκάρεα Α': Νεόφυτος Γ' Κρῆς οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1636-1637) ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας (Φεβρουάριος 1622-Ἰούνιος 1636) φίλος καὶ ὁπαδὸς Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. (Προσθήκαι), «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 4(1974) 407. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, ὁ.π., σ. 564 καὶ Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶν Μελενίκου Εἰρηναῖος (1864-1945). (Βιογραφία), Θεσσαλονίκη 1949, σ. 191. Ἰδὲς ἀκόμη Μανουὴλ Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, ὁ.π., σ. 554, ὅπου ἀναφέρεται «ἡ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1625 διάγνωσις, ὅτι ἡ Κασσάνδρειά ἐστιν οὐχὶ ἀρχιεπισκοπὴ, ἀλλ' ἐπισκοπὴ τῇ μητροπόλει Θεσσαλονίκης ὑποκειμένη» καὶ Γεωργίου Α. Στογιόγλου, Ἡ ἐν Θεσσαλονικίᾳ πατριαρχικὴ μονή, ὁ.π., σ. 210 ὑποσ. 5, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ἔτος 1625.

καὶ τῆς ὑπερτελεστάτης ἱεράς τῶν ἀρχιερέων συνόδου τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, παραστάς ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἐπερτίμος καὶ ἐξαρχος πάσης Θετταλίας, ὁ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργὸς κὺρ Παῖσιος, προέτεινεν εἰς μέσον, τάτε ἡμέτερα συνοδικὰ γράμματα, καὶ τὰ τοῦ κὺρ Τιμοθέου, τὰ ἀποφαινόμενα μὴ εἶναι, μὴ δὲ ἐνμύζεσθαι ὅλως ἀρχιεπισκοπὴν, τὴν ἐπαρχίαν Κασσανδρείας, εἰς ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, καὶ τὸν ταύτης ἀρχιερέα κὺρ Σισῶν, ἐπίσκοπον, καὶ οὐκ ἀρχιεπίσκοπον, καὶ ἐδείχθη ἐμπόνως ἐπικυρωθῆναι αὐτὰ καὶ αἰθίς, τούτου χάριν γνώμη κοινῇ συνοδικῇ γράφοντες ἀποφαινόμεθα, ἐν ἀγίῳ πνεύματι: ἵνα τῷ πατρὶ πατριарχικῶν, καὶ συνοδικῶν γραμμάτων, κεκυρωμένων μενόντων, βεβαίον τε, καὶ ἀπαρεγγχειρήτων σὺν τοῦτον, εἴη καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ Κασσανδρείας ἡνωμένη, καὶ ὑποκειμένη τῇ ἀγνωτάτῃ μητροπόλει Θεσσαλονίκης, ὥς ἐπισκοπὴ γνησία αὐτῆς οὖσα καὶ ἐνοριακὴ ἀνέκαθεν· καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύων κὺρ Σισῶς καλεῖται ἐπίσκοπος, καὶ πείθηται καὶ ὑποτάσσεται ὥς γέροντι καὶ μητροπολίτῃ αὐτοῦ, καὶ μνημονεύῃ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, καὶ πληροὶ πρὸς αὐτὸν τὸ ἐτήσιον χαράτζιον, καὶ πᾶν ἄλλο σήνηθες δικαίωμα, ἀναντιρρότως καὶ ἀπροφασίστως, κατ' οὐδὲν ἐναντιούμενος αὐτῷ, ἢ ἀντιλέγων καὶ ἀπειθείαν δείκνυσιν, ἢ ἀποσκικρῶν αὐτοῦ, ἐν βάρει ἀργίας τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ, καὶ παιδείας τῆς προσηκούσης, καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου τοῦ ἀπὸ Θεοῦ. "Ὅσοι δ' ἂν εἰς τὸ μετέπειτα θελήσωσι καθιοιοδῆναι τρόπον ἀποξενώσαι, τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην Κασσανδρείας τῆς ἐξουσίας καὶ ὑποταγῆς τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, καὶ πάλιν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν δῆθεν προβιβάσαι, παραβλέποντες καὶ ἀθετοῦντες τὰς προγεγονεῖας περὶ τούτου πατριαρχικὰς καὶ συνοδικὰς ἀποφάσεις, ἐπὶ ἐκπληρώσει μὲν τῶν ἰδίων αὐτῶν θελημάτων, καταφρονήσει δὲ καὶ ἐλαττώσει τῆς μητροπόλεως ταύτης Θεσσαλονίκης, τῆς τὰ δευτερεῖα ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐχούσης καὶ βοηθούσης ἀξίων προσώπων κληρικῶν, καὶ ἀρχόντων, οἱ τοιοῦτοι ὁποῖον ἂν ᾧσι καταλόγον, ἐφωρισμένοι εἴησαν ἀπὸ τῆς ἀγίας ὁμοουσίου, καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαίρετου καὶ ἀσυνγχύτου τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνον Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀσυνγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλντοι αἰώνως καὶ τεμπανιαῖοι, καὶ ἔχουεν καὶ τὸς ἀπὸς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων, καὶ κληρονομήσειεν καὶ τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἐγγρόνην τοῦ Ἰούδα. Οὕτως ἀπεφηνάμεθα ἐν ἀγίῳ πνεύματι συνοδικῶς. Ἐπὶ γὰρ τούτῳ ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν ἐπικυρωτικὸν βεβαιωτήριον γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῇ ἀγνωτάτῃ μητροπόλει Θεσσαλονίκης, καὶ δι' αὐτῆς τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης κὺρ Παῖσῳ, ἐπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Θεσσαλίας, τῷ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, εἰς μόνιμον καὶ διηρκῆ τὴν ἀσφάλειαν, ἔχοντι καὶ ἅδειαν μετὰ θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Σισῶ, χειροτονῆσαι ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ ὃν ἂν ἐκλέξῃται τῇ ἰδίᾳ ψήφῳ νο-

μίμως τε καὶ κανονικῶς· ἐν ἔτει τὸ ἀπὸ τῆς τοῦ παντός οὐσιώσεως. ζρλβφ. μηρί Ἰουλίφ ιζη ινθ. ζης. (7132-5508)=17 Ἰουλίου 1624)¹.

Καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ὁ Σισώης ἐμφανίζεται νὰ ὑπογράψει ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας, ὅπως π.χ. στὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Ἀβερκίου ὡς Μητροπολίτη Φιλίππων καὶ Δράμας². Εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Πατριάρχης Κύριλλος γιὰ μία ἀκόμη φορά καὶ ἐνῶ στὴ Θεσσαλονίκη ἦταν ὁ Παΐσιος καὶ στὴν Κασσάνδρα ὁ Σισώης ἀνύψωσε τὴν Ἐπισκοπὴ Κασσανδρείας σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ³. Ἔτσι βλέπουμε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1632 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας κ. Σισώης νὰ εἶναι παρὼν στὴ διευθέτηση διαφορᾶς ἀνάμεσα στὸ Μητροπολίτη Σεργῶν Δανιὴλ καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἀνω Κρούσιοβας⁴ καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1633 ὁ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας Σισώης νὰ ὑπογράψει τὸ συνοδικὸ σιγίλλιδες γράμμα τοῦ Κυρίλλου Λούκαρη, μὲ τὸ ὁποῦ ὑποτάχθηκε καὶ προσηλωθῆκε ἡ Μονὴ τῶν Βλατάδων στὴ Μονὴ τῶν Ἰβήρων⁵.

14. Γιὰ τὸν Λαυρέντιο, πού διαδέχτηκε, προφανῶς, τὸν Σισώη καὶ παραιτήθηκε, πιθανῶς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1639, οἰκειόθελα καὶ ἀβίαστα μία μόνον ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι διετέλεσε Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας· εἶναι τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του Λαυρεντίου ἐπίσης⁶.

15. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1639 ὁ Πατριάρχης Παρθένιος συνεκάλεσε ὁκτὼ Ἀρχιερεῖς καὶ ἐξέλεξαν τὸν ἱερομόναχο καὶ πνευματικὸ Λαυρέντιο ὡς Ἀρχιεπίσκοπο Κασσανδρείας στὴ θέση τοῦ Λαυρεντίου πού εἶχε παραιτηθεῖ⁷. Τὸ ἀνεκδοτο μέχρι τώρα ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς του, πού βρίσκεται στὴν Νομικὴ Συναγωγὴ (φ. 327^ρ), ἔχει ὡς ἐξῆς:

1. Πρωτοεκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 84-85.

2. Nomikos Michael Vaporis, Codex (B'), δ.π., σ. 83.

3. Πρβλ. τὸ γράμμα τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἀθανασίου Πατελλάρου πρὸς τὸν Ἐνετὸ βάλιο στὴν Κωνσταντινούπολη Ἀλοῖσιο Κονταρίνι (20 Φεβρουαρίου 1641 ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης), Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 509-510.

4. André Guilleu, Les archives de Saint-Jean-Prodrôme sur le mont Ménéceé, Paris 1955, σ. 213.

5. Ἰωακείμ Ἰβηρίτου, Ἡ Μονὴ τῶν Βλατάδων καὶ τὸ καυκίον δι' οὗ ὁ Χριστὸς ἐπὶ ἐπὶ τῆς γῆς, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 6 (1922) 565. Πρβλ. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦ δ.η, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3, Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ἡ ἡρωικὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 179 καὶ Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηνάιος, δ.π., σ. 246, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Σισώης πέθανε τὸ 1624.

6. Ἰδὲς Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 574-575 καὶ Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηνάιος, δ.π., σ. 246.

7. Ἰδὲς Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 574-575 Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, Μακεδονικὰ, δ.π., σ. 402-403. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦ δ.η, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3.

Ἐπειδὴ τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κασσανδρείας, ἀπροστατεύτου μεινάσης, ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Λαυρεντίου παραίτησιν οἰκειοβελῇ καὶ ἀβίαστον ποιησαμένον, ὡς ἀντικρὺ φαίνεται, ἡμεῖς οἱ καθενρεθέντες ἀρχιερεῖς, προστάζει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κυρίου κυρίου Παρθενίου, εἰσῆλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου τῷ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ, καὶ ἐποιήσαμεν ψήφους κανονικάς, εἰς ἐκλογὴν προσώπου τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς πρῶτον ἐθέμεθα τὸν δοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικὸν κυρ Λαυρέντιον, δεύτερον τὸν δοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κυρ Κύριλλον, καὶ τρίτον τὸν ἱερομόναχον Γρηγόριον· ὅθεν εἰς ἐνδειξιν, καὶ ἀσφάλειαν κατεστρώθη καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας: ἐν ἔτει σωτηρίῳ ραχθ^ω· ὀκτωβρίῳ· ἰνδικτικῶνος ζ^η.

Τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Λαυρεντίου ἀντέγραψε ὁ Le Quien γιὰ τὸν Ἰάκωβο Γκοάρ, ἀντίγραφο δὲ αὐτοῦ ὅπως καὶ ἄλλα ἐγγραφα γιὰ τὴν ἐγκατάστασι τοῦ Λαυρεντίου στήν Ἀρχιεπισκοπὴ Κασσανδρείας διατηροῦσε ὁ ἴδιος στὸ ἀρχεῖο του. Κατὰ τὸν ἴδιο Le Quien στὴν ἐκλογὴ τοῦ Λαυρεντίου ἔλαβαν μέρος οἱ Ἀρχιερεῖς Ἐφέσου Μελέτιος, Ἡρακλείας Ἰωαννίκιος, Τυρνόβου Μακάριος, Ἀμασείας Ἰεζεκιήλ, Ναυπάκτου Ἀκάκιος, Μυτιλήνης Παρθένιος, Φιλίππουπόλεως Γαβριήλ καὶ Βιζύης Δαμασκηνός¹.

16. Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Λαυρεντίου δὲν ἦταν ὀπωσδήποτε μακρά. Στὸ θρόνο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κασσανδρείας τὸν διαδέχτηκε ὁ πρῶν Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δ α μ α σ κ η ν ὁ ς. Ὁ Δαμασκηνός ἦταν ἱερομόναχος, πνευματικὸς καὶ οἰκονόμος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀνάρρηση τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἀθανασίου Πατελλάρου στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ὁ Δαμασκηνός ἐκλέχτηκε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης στίς 16 Μαρτίου 1634. Ὁ Δαμασκηνός παρέμεινε στὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης μέχρι τῆς 17 Ἰανουαρίου 1636 ὅταν ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Κονταρῆς τὸν καθαίρεσε καὶ τὴν ἴδια ἡμέρα ἐξέλεξε στὴ θέση του τὸν Ἐπίσκοπο Πολυανῆς Καλλίνικο. Ὁ Δαμασκηνός ξαναγύρισε στὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης, πιθανῶς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1636, γιατί τὸ μῆνα αὐτὸ ὑπογράφει ὡς Θεσσαλονίκης συνοδικὴ ἀπόφασι. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1637 ὁ Ἀθανάσιος Πατελλάρος ἐπανῆλθε στὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπομακρύνθηκε ὁ Δαμασκηνός. Ὁ Ἀθανάσιος ἔμεινε μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1638 καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν ὁ Καλλίνικος, γιὰ ἓνα περίπου χρόνο, ἀνέλαβε γιὰ δευτέρη φορά τὴ Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1639 ὁ Ἀθανάσιος Πατελλάρος γιὰ τρίτη φορά ἀνέλαβε τὴ Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ ὁ Δαμασκηνός δὲν τὸν ἄφησε ἥσυχο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ δύο ἐπιστολὲς τοῦ

1. Michaelis Le Quien, Oriens christianus, ὁ.π., στ. 78.

ἴδιου τοῦ Πατελλάρου ποὺ ἔγραψε ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκη στὶς 20 καὶ 25 Φεβρουαρίου 1641 (π.ῆ.) πρὸς τὸν Ἐνετὸ βαίλο στὴν Κωνσταντινούπολη Ἀλοῖσιο Κονταρίνι. Σύμφωνα μετὰ τὴν πρώτη ἐπιστολὴ ὁ Δαμασκηνός, ποὺ εἶχε περάσει πρὶν ἀπὸ ἡμέρες ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκη, εἶπε στοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του ὅτι ἂν δὲν κατορθώσει νὰ πάρει τὴ Μητρόπολη Θεσσαλονίκης θὰ φροντίσει νὰ τοῦ δοθοῦν ἡ Μονὴ Βλατάδων καὶ ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου γιὰ νὰ μείνει στὴ Θεσσαλονίκη.

Αὐτὰ ὅλα κατατρόμαξαν τὸν Ἀθανάσιο γιατί εἶχε πείρα ἀπὸ τὸν Δαμασκηνὸ ποὺ ἦταν ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς του καὶ τοῦ εἶχε φέρεи πολλὰ ἐμπόδια ὅσο ἦταν Πατριάρχης. Γι' αὐτὸ γράφει στὸ βαίλο νὰ μεσολαβήσει στὸν Πατριάρχη νὰ μὴ ἐπιτρέψει στὸν Δαμασκηνὸ νὰ ἔλθει στὴ Θεσσαλονίκη. Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ὁ Ἀθανάσιος γράφει πὼς ἀπὸ ἀντιπάθεια πρὸς τὸν Παῖσιο ὁ Λούκαρης δύο καὶ τρεῖς φορές ἔνωσε καὶ χώρισε τὴν Κασσάνδρεια ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Θεσσαλονίκης καὶ ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Παΐσιου ἦταν ἀνεξάρτητὴ Ἀρχιεπισκοπὴ. Τώρα παρακαλεῖ ὁ Ἀθανάσιος τὸ βαίλο νὰ ἐνεργήσει στὸν Πατριάρχη, ὥστε νὰ ὑπαχθεῖ καὶ πάλι ἡ Κασσάνδρεια στὴ Θεσσαλονίκη: *Τοῦτο, γράφει, θὰ εἶναι δι' ἐμὲ καὶ προσδοφόρον καὶ τιμητικόν.*

Στὴ δεύτερη ἐπιστολὴ ὁ Ἀθανάσιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Πατριάρχης ἔδωσε τὴ Θεσσαλονίκη στὸν Δαμασκηνὸ καὶ τώρα ὁ Δαμασκηνὸς ἔγραψε στοὺς συγγενεῖς του στὴ Θεσσαλονίκη νὰ ἐνεργήσουν διὰ τοῦ Μουλλά νὰ φυλακίσουν τὸν Ἀθανάσιο. Τότε ὁ Ἀθανάσιος ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ νὰ σωθεῖ. Πάντως ὅμως ἔμεινε πρόεδρος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης μέχρι τὸ 1643 χωρὶς νὰ παύσουν νὰ τὸν ἐνοχλοῦν οἱ ραδιουργίες τοῦ Δαμασκηνοῦ¹. Μόνο ὅταν ὁ Δαμασκηνὸς ἀνέλαβε προεδρικὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κασσανδρείας, υπέγραψε στὶς 16 Ἰουλίου 1643 ἰδιόχειρο ὑποσχετικὸ ἔγγραφο ὅτι δὲν θὰ ἐνοχλεῖ πιά τὸν Ἀθανάσιο. Τὸ κείμενο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Διὰ τοῦ παρόντος Γράμματος καὶ τῆς οἰκιοχείρου ὑπογραφῆς ὁμολογῶ καὶ δηλοποιῶ τῆς πάσης, ὅτι ἐπειδὴ ὁ παναγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κύριος Παρθένιος ὁ ἡμετερος ἀφθέντης καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ σύνοδος τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ τιμοτάτων κληρικῶν συνοδικὸς μᾶς ἔδοκεν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν κασανδρείας διὰ νὰ περάσωμεν ἐτοῦτην τὴν πρόσκαιρον ζωὴν καὶ νὰ ἀναπαντῶ καὶ εἰς τὰ χρέη ὅποῦ ἐβρίσκομεν γράφω διὰ τοῦ παρόντος καὶ ὑπόσχομε ὅτι νὰ ἐβρίσκομε εἰρηνικὸς καὶ ἀτάραχος ἀρκεύμενος μετὰ ἰσωδήματα τῆς αὐτῆς ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ μετὰ τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης μητρο-

1. Περισσότερα γιὰ ὅλα αὐτὰ ἰδὲς Ἀποστολὸν Ἀθ. Γλαβίνα, *Μητροπολίται Θεσσαλονίκης*, δ.π., σ. 99-117.

πόλεως Θεσσαλονίκης καὶ μὲ τὸν κῆρ Ἀθανάσιον νὰ μὴν ἔχω νὰ τὸν ἐνοχλῶ καὶ νὰ τὸν πηράζω ἄλλωτε νὰ ζητῶ κανένα δικαίωμα παρ' αὐτοῦ ἐναντίος εἰς ὅσο ὑπόσχομαι καὶ γράφω ἡκιοχείρως νὰ πεδεύομαι ἐκκλησιαστικῶς καὶ νὰ ἦμαι ἐν παντὶ κρητηρίῳ ἀναπολόγιτος ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν ἐγένετο καὶ τὸ ἡμέτερον οἰκιοχείρως γράμμα.

Ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ ις'.

ὁ πρῶν Θεσσαλονίκης καὶ πρόεδρος κασσανδρείας δαμασκηνὸς στέργω καὶ υπόσχομαι εἰς τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα¹.

Ὁ Δαμασκηνὸς πέθανε ἀπὸ φυσικὸ θάνατο ὡς πρόεδρος Κασσανδρείας, ὅπως ρητὰ ἀναφέρεται στὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοφάνη.

17. Ὁ Θεοφάνης ἦταν πρῶν Ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου καὶ Γαλατίστης καὶ ἐκλέχθηκε Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1651. Τὸ ἔγγραφο τῆς ἐκλογῆς του ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἐπειδὴ τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κασσανδρείας, γνησίον διχα ἀρχιερέως ἐναπομεινάσης, ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κατὰ προεδρίαν Δαμασκηνοῦ τοῦ πρῶν Θεσσαλονίκης φυσικῶ θανάτῳ ἀποθανόντος· ἡμεῖς οἱ παρ-ερεθέντες ἀρχιερεῖς, προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αἰθέντου καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Ἰωαννικίου, εἰσῆλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος γεωργίου τοῦ τροπαιοφύρου τῷ ἐν τῷ διπλοφαναρίῳ, καὶ ψήφους κανονικὰς ποιήσαντες εἰς ἐκλογὴν προσώπου τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν αὐτῇ· πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πρῶν Ἀρδαμερίου καὶ γαλατίστης κῆρ Θεοφάνη, δεύτερον τὸν ἱερομόναχον κῆρ Ἰάκωβον καὶ τρίτον τὸν ἐφημέριον τὸν ἱερομόναχον κῆρ Δαυτὶδ· ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν, ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας· ἐν ἔτει ἀχναφ ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος δ':².

Λίγο μετὰ τὴν ἐκλογὴν του, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1651, ὑπογράφει ὁ Θεοφάνης ὡς Κασσανδρείας σιγίλλιο τοῦ Πατριάρχου Ἰωαννικίου Β' γιὰ τὴ Μονή

1. Πρωτοεκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 117. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 576· Ἰβαν-σιλίου Α. Μυστακίδου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 12 (1936) 182· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶν Μελενίκου, δ.π., σ. 191.

2. Πρωτοεκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀθ. Γλαβίνα, Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου, «Μακεδονικὰ» 20 (1980) 16. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 584-585· Μ. Ι. Γ(εδέων), Εἰδήσεις ἱστορικαί, δ.π., σ. 363· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶν Μελενίκου, δ.π., σ. 191· Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Ἰωαννικίου Β' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Ἡρακλείας γράμματα, ἐπιστολαί, τόμοι, ὑπομνήματα καὶ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφέντα ἔγγραφα (1624-1657), «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 42 (1975-76) 78· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 86.

τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ στὰ Μετέωρα¹ καὶ τὸ ἴδιο ἔτος πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ γράμμα, τοῦ ἰδίου Πατριάρχου, μὲ τὸ ὁποῖο ἀνανεώνονται καὶ ἐπιβεβαιώνονται τὰ προνόμια ποὺ δόθηκαν στὸ Μητροπολίτη Φιλαδελφείας².

18. Ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης βέης στὸν ἀνέκδοτο ἀκόμη ἐπισκοπικὸ κατάλογο Κασσανδρείας, ποὺ βρίσκεται μὲ τοὺς ἄλλους καταλόγους στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ, ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1653 μέχρι τὸ 1656 τοποθετεῖ τὸν Δ ω ρ ὀ θ ε ο .

19. Γιὰ τὸν Φ ι λ ὀ θ ε ο , ποὺ ἀναφέρεται ὡς Κασσανδρείας τὸ 1654³, δὲν εἶναι γνωστὴ καμία μαρτυρία.

20. Γιὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Μ ε λ ἔ τ ι ο εἶναι γνωστὸς μόνο ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς παραίτησής του, 15 Ἀπριλίου 1680, ποὺ διέσωσε ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος στὴ Νομικὴ Συναγωγὴ (φ. 249^ν):

Ἡ ταπεινότης ἡμῶν διὰ τῆς ἐντελοῦς αὐτῆς παραιτήσεως γράμμα δηλοποιεῖν πῶς ἐπειδὴ καὶ διὰ τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν ὅπου μὲ περικρατεῖ καὶ τὸ βάρος τοῦ γηρατειῶν μου καὶ μάλιστα χειραλγὸς καὶ ποδαλγὸς ὢν, μὴν ἡμπορῶντας νὰ περιέρχομαι τρυγῆρον εἰς τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας μου, καὶ νὰ διυθύνειν τὸ παρὰ Χριστοῦ ἐμπιστευθέν μοι ποιμνιον καὶ νὰ προσφθάνω τὰς τῆς ἐκκλησίας δικαιοῦματα, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν μου· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ τούτου λόγον ἀποδώσω τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ οἰκείᾳ βουλῇ καὶ γνώμῃ αὐτοπροαιρέτως χωρὶς τινος ἐπαναγκάσεως καὶ στενοχωρίας δίχα, τῷ παναγιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ μοι αὐθέντῃ καὶ δεσπότη τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει καὶ τὴν μετὰ αὐτοῦ ἱερὰν τῶν ἀρχιερέων οἰκουμενικὴν σύνοδον κλίνω τὸ γόνυ καὶ προσκνηντῶς ἀνὰ χεῖρας αὐτῶν διατίθωμαι τὴν παροῦσαν μου ιδιόχειρον παραίτησιν τοῦ θρόνου τούτου τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κασσανδρείας μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτῆς χωρίων, μὴδ' ὅλους ἔχοντας ἄδειαν ἀπὸ τὴν σήμερον εὐλογεῖν καὶ ἀγιάζειν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἢ ἐκκλησιαστικῶν τι δικαίωμα λαμβάνειν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ παναγιωτάτος μου αὐθέντης καὶ δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης

1. Γενναδίου Α. Ἀραμπατζόγλου, Φωτίειος Βιβλιοθήκη ἦτο ἐπίσημα καὶ ἰδιωτικὰ ἐγγραφα καὶ ἄλλα μνημεῖα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ γενικῶν καὶ εἰδικῶν προλεγομένων. Μέρους πρῶτον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1933, σ. 127, ὑποσ. 32 καὶ σ. 165.

2. Ἰωάννου Βελούδου, Χρυσόβουλλα καὶ Γράμματα τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἀνήκοντα εἰς τοὺς Φιλαδελφείας Μητροπολίτας ὑπερτίμους καὶ ἐξάρχους πατριαρχικοὺς καὶ προέδρους τῆς Ἑνετίῃσι τῶν Ὁρθοδόξων Κοινότητος, Βενετία 1893, σ. 52. Πρβλ. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδου, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3.

3. Ἰδὲ R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306· Τ(άσου) Ἀθ. Γρ(ιτισοπούλου), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392· Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινων, δ.π., σ. 54.

κύριος κύριος κύρ Ἰάκωβος ὡς κοινὸς προστάτης φροντίσαι καὶ ἀντ' ἐμοῦ ἄλλον χειροτονῆσαι· ὅθεν εἰς ἐδειξιν καὶ ἀκριβῆ ἀσφάλειαν ἔδωσα καὶ τὴν παροῦσαν μου ιδιόχειρον παραίτησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης οὐχὶ δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης μου καὶ τῆς παναγίας αὐτοῦ χεῖρας ἐνώπιον τῶν αἰδεσιμωτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἐξάρχων πατριαρχικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ κληρικῶν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ κατεστρώθη ἐν τῷ δε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς αὐτῆς μητροπόλεως· ἀχπ^ω ἀπειλλίω ιε^η.

ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Κασανδρείας Μελέτιος ἰδίᾳ
χειρὶ ὑπέγραψα¹.

21. Διάδοχος τοῦ Μελετίου ἐκλέχθηκε στίς 5 Ἰουνίου 1680 ὁ πρῶην ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Μ ε λ χ ι σ ε δ ε κ. Τὸ κείμενο τῆς ἐκλογῆς του ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κασανδρείας, ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κύρ Μελετίου, παραίτησιν οἰκειοθελῇ, καὶ ἀβίαστον πεποιηκότος, καθὰ φαίνεται εἰς τὸ οἰκειόχειρον αὐτοῦ παραιτήσεως γράμμα, ὅπερ κεῖται ἐνταῦθα, ἡμεῖς οἱ παρατυχόντες ἐνταῦθα συναδελφοὶ ἀρχιερεῖς, προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου, καὶ δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κυρίου, κυρίου Ἰακώβου, συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ, τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, καὶ ψήφους κανονικὰς περὶ αὐτῆς πεποιηκότες, καὶ προβαλόντες, ἐθέμεθα μὲν πρῶτον τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον πρῶην Ἀρδαμερίου, κύρ Μελχισεδέκ καὶ δεῦτερον τὸν δσιώτατον ἱερομόναχον κύρ Ἰγνάτιον, καὶ τρίτον τὸν ἱερομόναχον κύρ Γεράσιμον· ὅθεν εἰς ἐνδειξιν κατεστρώθησαν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας· ἐν ἔτει σωτηρίῳ ἀχπ ἰουνίῳ ε' ἰνδικτιῶνος γ^η².

22. Ὁ Le Quien ἀναφέρει ἀχρονολόγητα τὸν Ἰωαννίκι^{ο3} καὶ ὁ Ζαβίρας πού τὸν τοποθετεῖ στὸ 17ο αἰῶνα γράφει τὰ ἑξῆς: 16... Ἰωαννί-

1. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 404· Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶην Μελενίκου, δ.π., σ. 191· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 86 καὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου, δ.π., σ. 16.

2. Πρωτοεκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀθ. Γλαβίνα, Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου, δ.π., σ. 16-17. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, δ.π., σ. 604· Μ. Ι. Γεδεών, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφάς, δ.π., σ. 256· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶην Μελενίκου, δ.π., σ. 191· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολίται Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 86.

3. Michaelis Le Quien, Oriens christianus, δ.π., στ. 77-78.

κιος Κασσανδρείας ἐπίσκοπος. οὐκ οἶδαμεν ὁρισμένως περὶ τοῦ χρόνου ἐν ᾧ οὗτος ἤκμαζε· τοῦτο δὲ μόνον οἶδαμεν ἐκ τῶν τοῦ νικολάου Κομνηνοῦ ὅτι ἤκμαζε μετὰ τὴν ἄλωση. Ἐγραψεν οὗτος *Meditationes ad Joannem Atheniciū de Legibus Caesarum*. Ἴδε τὸν νικόλ: αὐτὸν σελ. 182. *prae not. mystagog.* καὶ λεκνέν τόμ. 2 σελ. 77¹. Ἐτσι φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Δήμιτσα², πὺν τὸν ἀκολουθοῦν οἱ Ἀλεξούδης³ καὶ Γριτσόπουλος⁴, ὅτι Ἐπίσκοπος Κασσανδρείας Ἰωαννίκιος ὑπῆρχε στὶς ἀρχὲς τοῦ 15ου αἰῶνα καὶ μάλιστα στὰ 1420, ὅπως θέλουν οἱ Ἀλεξούδης καὶ Γριτσόπουλος, δὲν ἔχει στηρίγματα. Ἰσως, μὲ βάση τὸν Ζαβίρα, ὁ Ἰωαννίκιος θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα⁵.

23. Ὁ Ἰγνάτιος ἀναφέρεται μία φορά ἀχρονολόγητα στὰ τέλη τοῦ 17ου ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα⁶. Ὁ Ἀλεξούδης τὸν τοποθετεῖ στὰ 1690⁷ καὶ ὁ Janin στὰ 1706⁸.

24. Κατὰ τὸν Le Quien ἐπίσης τὸ 1720 ἀναφέρεται ὡς Κασσανδρείας ὁ Ἀρσένιος⁹, πὺν τὸν δέχονται καὶ ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν Κασσανδρεία¹⁰.

1. Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον. Ἀνατόπως Α' Ἐκδόσεως. Ἐπιμέλεια-Εἰσαγωγή-Εὑρετήριον Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἀθῆναι 1972, σ. 346. Πρβλ. Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγερσίας (1453-1821), ἐν Ἀθῆναις 1868, σ. 414.

2. Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, Μακεδονικά, δ.π., σ. 402.

3. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3.

4. Τ(άσου) Ἀθ. Γριτσόπουλου, Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392.

5. Ἰδὲ καὶ R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306· Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρώικὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 100, 179 καὶ Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 54. Καὶ ὁ Τ(άσος) Ἀθ. Γριτσόπουλος, Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392, δέχεται Ἰωαννίκιον στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα.

6. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Τακτικὸν τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατάλογος ἀρχιερέων ἀκμασάντων ἐν αὐταῖς μεταξὺ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 3 (1889) 472.

7. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3.

8. R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306. Πρβλ. Τ(άσου) Ἀθ. Γριτσόπουλου, Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392· Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 54.

9. Michaelis Le Quien, Oriens christianus, δ.π., στ. 78.

10. Ἰδὲ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, Μακεδονικά, δ.π., σ. 403· Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3· Τ(άσου) Ἀθ. Γριτσόπου-

25. Ὁ Σωφρόνιος ἀναφέρεται τὸ 1725¹.

26. Γιὰ τὸν Ἰωακείμ τὸν Λέσβιο ἔχομε τέσσερες μαρτυρίες: στὴν πρώτη (Μάιος 1727) ὑπογράφει γράμμα τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου Β' *ὑπὲρ τῶν κοντείων τοῦ ἁγίου Τάφου*², στὴ δεύτερη (Σεπτέμβριος 1729) ὑπογράφει πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ γράμμα ποῦ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Σωτῆρος στὴ νῆσο Πρώτη εἶναι Μετόχι τῆς Μονῆς τῆς Παναχράντου στὴν Ἀνδρῶ³, στὴν τρίτη (γύρω στὰ 1730) ἔλαβε μέρος στὴν ἐκλογή τοῦ Νικολάου, Σακκελάρου τῆς Μητροπόλεως Ναυπλίου, σὲ Μητροπολίτη Σίδης⁴ καὶ στὴν τέταρτη (Δεκέμβριος 1734) ὑπογράφει τὸ ἔγγραφο τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Στ' ποῦ ἀναφέρεται στὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Γαλατᾶ στὴν Κωνσταντινούπολιν⁵. Ἡ γνώμη ὅτι ὁ Κασσανδρεὺς Ἰωακείμ ἔγινε

λοῦ), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 54.

1. R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306· Τ(άσου) Ἀθ. Γρ(ιτσοπούλου), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 54.

2. Ἀρχιμ. Καλλινίκου Δελικάνη, Τὰ ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574-1863) περισυλλεγένητα καὶ συναρμολογηθέντα κελεύσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1904, σ. 490. Πρβλ. Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246, ὅπου ὁ Ἰωακείμ ἀναφέρεται ὡς Κασσανδρεὺς ἀπὸ τὸ 1725.

3. Γεωργίου Π. Γεωργιάδου, Ὁ ἐν Γαλατᾷ Ἱερὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δ.π., σ. 139· Δημητρίου Π. Πασχάλη, Τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ Βυζαντινὸν Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, Μετόχιον τῆς ἐν Ἀνδρῶ Μονῆς Παναχράντου, «Θεολογία» 24 (1953) 91.

4. Ἀρχιμ. Καλλινίκου Δελικάνη, Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τόμος τρίτος. Ἦτοι τὰ ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ρωσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου 1564-1863 οἷς προστίθεται ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, σ. 426.

5. Γεωργίου Π. Γεωργιάδου, Ὁ ἐν Γαλατᾷ Ἱερὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δ.π., σ. 71. Ἰδὲ καὶ R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306· Τ(άσου) Ἀθ. Γρ(ιτσοπούλου), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392· Παναγιώτου Γ. Σταμού, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246· Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 86, 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 41-42.

Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης στὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1734¹ δὲν εὐσταθεῖ, γιατί ἤδη τὸν Αὐγούστο τοῦ 1730 ὁ Πατριάρχης Παῖσιος γράφει πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ὅτι μεταβαίνει κοντά τους ὁ νέος Μητροπολίτης Ἰωακεὶμ². Συνεπῶς πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικὰ πρόσωπα.

27. Ὁ Θεόκλητος λείπει ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους καὶ ἐγίνε γιὰ πρώτη καὶ μοναδική φορὰ γνωστός πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἀπὸ ἓνα αὐτοκρατορικὸ φερμάνι πού φέρει χρονολογία 24 Μαΐου 1734. Ἡ χρονολογία ὅμως αὐτὴ ἔρχεται σὲ ἀνεξήγητη αὐτὴ τῇ στιγμῇ ἀντίθεση μὲ τὴν τελευταία μαρτυρία πού ἔχομε γιὰ τὸν Ἰωακεὶμ πού ὑπογράφει, ὅπως ἀναφέραμε πρὶν πάνω, πατριαρχικὸ ἔγγραφο τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1734. Τὸ κείμενο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου ἔχει ὡς ἐξῆς:

Σοφολογιώτατε ἱεροδίκᾳ Θεσσαλονίκης, σύ, ὁ δικαιοτέρος τῶν μουσουλμάνων κριτῶν, ὁ ἐκλεκτότερος τῶν διοικητῶν τῶν μονοθεϊστῶν, μεταλλεῖον σοφίας καὶ ὀρθολογισμοῦ, ὁ ὕψων τὰς σημαίας τοῦ ἱεροῦ δικαίου καὶ τῆς πίστεως, ὁ κληρονόμος τῆς γνώσεως τῶν προφητῶν, ὁ εἰς δὴν ἰδιάζει ἡ μεγάλη χάρις τοῦ ἀρωγοῦ βασιλέως, ἀξιεθνήτωσαν αἱ ἀρεταὶ σου.

Μόλις φθάσῃ τὸ ὕψηλὸν αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον, ἔστω γνωστὸν ὅτι ὁ Πατριάρχης τῶν Ρωμῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξαρχημάτων Σεραφεῖμ, ὑπέβαλεν εἰς τὸ αὐτοκρατορικόν Μον διβάνιον ἀναφορὴν ἐσφραγισμένην ἐκθέτον ὅτι ὁ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὑπαγόμενος ἐπίσκοπος Κασσανδρείας Θεόκλητος ἐκτελεῖ ἡσύχως τὰ καθήκοντά του εἰσπράττων τὰς δημοσίας προσόδους καὶ, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε παρ' οὐδενὸς νὰ ἐνοχλῇται, τινὲς ἐκ τῶν ἐκεῖ μουσουλμάνων καὶ τῶν φόρον ὑποτελῶν ἀποκλειστικῶς χάριν χρηματισμοῦ τὸν ἀνησυχὸν διαρκῶς ὑποβάλλοντες ἄλλοτε μὲν ἀγωγὰς ἀπαιτήσεων κατὰ τοῦ ἐπισκόπου τούτου καὶ ἄλλοτε διαβάλλοντες αὐτὸν διὰ ποικίλων κατηγοριῶν. Ὅθεν παρεκάλεσε τὴν ἔκδοσιν ὕψηλοῦ φερμανίου Μον, ἵνα συμφώνως μὲ τοὺς ὅρους τοῦ βερατίου του αἱ ὑποβαλλόμεναι ἀγωγαὶ ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου τούτου μὴ δικάζονται εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διβανίου Μον. Ἐξετασθέντων τῶν εἰς τὸ αὐτοκρατορικόν Μον θησαυροφυλάκιον φυλασσομένων βιβλίων τῶν ἐπισκοπῶν, προέκυψε καὶ ἐσημειώθη ἐν περιθωρίῳ ὅτι εἰς τὴν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὑπαγομένην ἐπισκοπὴν Κασσανδρείας ἔχει διορισθῇ ὁ κληρικὸς Θεόκλητος καὶ ὅτι κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ βερατίου του αἱ ἀγωγαὶ, αἵτινες ἐπεβάλλοντο νὰ ἐκδικασθοῦν συμφώνως μὲ τὸ ἱερὸν δίκαιον, θὰ ἐκδικάζονται τοῦ λοιποῦ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διβανίου Μον.

1. Ἰδὲς Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 86, 111 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινῶν, δ.π., σ. 41-42, 55.

2. † τοῦ πρ. Α. Σωφρονίου, Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἀγ. Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 2 (1918) 547.

Ἐξεδόθη ἤδη ὕψηλὸν *φιομάνιον Μον*, ὅπως ἐνεργηθοῦν τὰ δέοντα συμφώνως μετὰ τοὺς ὁρους τοῦ βερατίου. Διατάσσω ὅπως, μόλις φθάσῃ τὸ παρὸν ὕψηλὸν *φιομάνιον Μον*, ἐνεργήσῃς συμφώνως μετὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Αἱ ἀγωγαὶ τῶν διεκδικούντων δικαίωματα ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον καὶ αἱ μὴ νέσεις, δι' ὧν ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν κατηγορίαι καὶ στρεφодικίαι, νὰ μὴ ἐκδικάζονται ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ παραπέμπωνται εἰς τὴν Πύλην τῆς εὐδαιμονίας Μον, ἵνα δικάζονται συμφώνως μετὰ τοὺς ὁρους τοῦ βερατίου ἐνώπιον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διβανίου Μον κατὰ τὸ ἱερὸν δίκαιον καὶ νὰ συμμορφώσῃ μετὰ τὸ ὕψηλὸν *φιομάνιον Μον*. Ταῦτα γνωρίζω νὰ σέβῃσαι τὸ παρὸν ἱερὸν σύμβολόν Μον.

Ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 20ῇ Ζιὺ Χετζὲ 1146 (24 Μαΐου 1734)¹.

28. Ὁ Λαυρέντιος πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ τὸ 1748², ὅπως ἀναφέρει ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης βέης.

29. Κατὰ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βέη μέχρι τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1750 ἀρχιεράτευσε ὁ Λεόντιος.

30. Ὁ Φιλόθεος ἐκλέχθηκε στίς 29 Ὀκτωβρίου 1750 καὶ ἔμεινε στὴν Κασσάνδρεια μέχρι τὸν Αὐγούστο τοῦ 1752 κατὰ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βέη³.

31. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1752 Κασσανδρείας Ἀρχιεπίσκοπος ἔγινε, κατὰ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βέη, ὁ Σκοπελίτης καὶ Γρηγοριότης (ἀδελφὸς τῆς Μονῆς Ἀγίου Γρηγορίου στὸ Ἅγιον Ὄρος) Γρηγόριος. Σὲ ἓνα χειρόγραφο τοῦ 1774, ποῦ περιέχει τὸ Κυριακοδρόμιο Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου καὶ βρίσκεται στὴν Καλύβη τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τοῦ Γερο-Ζαχαρία στίς Καλύβες τῆς Νέας Σκῆτης, ὑπάρχει στὴν ἀρχή: *ᾠποδ' Ἰουνίου κδ' τοῦ τιμίου Προδρόμου. ἀφιερώθη τὸ παρὸν κυριακοδρόμιον Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κασσανδρείας, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Σκοπέλου, εἰς τὴν ἱερὰν σκήτην τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς ψυχικὴν Σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ. ἡδ Κασσανδρείας Γρηγόριος*⁴.

Ἡ μονὴ Ἀγίου Γρηγορίου στίς 30 Νοεμβρίου 1761 καταστράφηκε δόλοκλῃ-

1. Πρωτοεκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάν. Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α'. Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης 1695-1912, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 203-204.

2. Πρβλ. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶην Μελενίκου, δ.π., σ. 192. Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 179. Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Λαυρέντιος πέθανε τὸ 1750.

3. Ἰδὲς Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας καὶ πρῶην Μελενίκου, δ.π., σ. 192. Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 179. Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Φιλόθεος ἢ Θεόφιλος πέθανε τὸ 1752.

4. Εὐλογίου Κουρίλα Μητροπολίτου Κορυθαῖς, Κατάλογος Ἀγιορειτικῶν χειρογράφων, «Θεολογία» 21(1950) 524.

ρη ἀπὸ πυρκαϊά. Στὴν ἀνοικοδόμησή της συνετέλεσε πάρα πολὺ καὶ ὁ Θεοφιλέστατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἅγιος Κασσανδρείας κύριος Γρηγόριος ὁ ἐκ Σκοπέλου, ὅπως ἀναγράφεται στὸν κώδικα κτιτῶρων (κώδικας 154, φ. 1) τῆς Μονῆς μὲ ἡμερομηνία *αφωε ἔτει Σωτηρίῳ μηνὶ Ἰουνίῳ*. Ὁ ἴδιος κατέβαλε δὲ λα τὰ ἐξοδα γιὰ τὸ τέμπλο, ὅπως ρητὰ ἀναφέρεται: *Τὸ παρὸν τέμπλον ἀηγέρθη ἐν βάρων, ἐσκαλισθη, ἐχρυσόθη, ἱστορήθη διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ πανιερωτάτου Κασσανδρείας [Γρηγορίου...]*. Οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἕνα μέτρο μήκος καὶ 0,05×0,82, ποὺ εἶναι στὸ τέμπλο, φέρνουν στὸ κάτω μέρος τὴν ἐπιγραφή: *Δέσεις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Κασσανδρείας 1778*. Ἐπίσης ὑπάρχει εἰκόνα τοῦ Γρηγορίου σὲ φυσικὸ μέγεθος στὸν ἀρχιερατικὸ θρόνο μὲ ἀρχιερατικὸ μανδύα καὶ ἐγκόλπιο, στὸ ἕνα χέρι νὰ κράτῃ ἀρχιερατικὴ ράβδο καὶ στὸ ἄλλο μικρὴ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ¹. Τὸ ὄνομά του ἐπίσης ὑπάρχει στὰ μανουάλια καὶ στὸν κεντρικὸ πολυέλαιο, ὁ ἴδιος δὲ εἶναι καὶ ὁ ἀνακαινιστὴς τοῦ παρεκκλησίου τῶν Ἀρχαγγέλων, κοντὰ στὸ ὁποῖο εἶχε ἕνα δωμάτιο γιὰ νὰ κάθεται. Στὸ χειρόγραφο 154 (φ. 7) τῆς ἰδίας Μονῆς ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς:

Ἐν ἔτει 1781 Ἀγούστου 29. Ἐλθὼν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ταύτην Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Γρηγορίου ὁ Παναγιώτατος ἅγιος πρῶν Θεσσαλονίκης κύριος κὺρ Δαμασκηνός, ὁ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Δανηλ μοναχός, ὁ ἐξ Ἀργυροκάστρου, ἀφιέρωσεν εἰς Αὐτὴν τὰ κατωτέρω... τὰ ὁποῖα πάντα ἐκτιμηθέντα παρὰ τῶν παρευρεθέντων, τοῦ τε Πανιερωτάτου ἁγίου Κασσανδρείας κυρίου Γρηγορίου καὶ τῶν δικαίων τῆς αὐτῆς Μονῆς ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἰακώβου καὶ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Διονυσίου καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων... ἐδόθησαν εἰς χεῖρας τῶν εἰρημένων Δικαίων τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης Μονῆς, ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἰδίου χειρογράφου (φ. 2): 1785 Ἰουλίου 1η. Ἐκαμε παράδοσιν ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος ἅγιος Κασσανδρείας κύριος κύριος Γρηγόριος ὁ ἐκ Σκοπέλου... ὁ κοινὸς ἡμῶν πατήρ καὶ συγκρονοβίτης τοῦ ἡμετέρου ἡμῶν Μοναστηρίου ὁ κὺρ Κύριος Γρηγόριος ἅγιος Κασσανδρείας². Ὁ Γρηγόριος πέθανε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1787,

1. G. Millet, J. Pargoire et L. Petit, Recueil des inscriptions chrétiennes de l' Athos. Première partie. Contenant 56 figures dans le texte, 11 planches hors texte et de nombreuses reproductions, Paris 1904, σ. 172-173. Βα ρ λ α ἄ μ Ἀ γ γ ε λ ἄ κ ο υ, Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὀρει Ἀθῶ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου 1300-1921 μετὰ 35 εἰκόνων, Θεσσαλονίκη 1921, σ. 14, 19, 24, 53. Πρβλ. καὶ Ἀρχιμανδρίτου Βησσαρίωνος Γρηγοριάτου, Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τοὺς κτήτορας τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὀρει Ἀθῶ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου, Δ' ἐκδόσις, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 33, 35.

2. Ἀρχιμανδρίτου Βησσαρίωνος Γρηγοριάτου, Λόγος ἐγκωμιαστικὸς, ὁ.π., σ. 33, 34.

κατὰ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βέη¹.

32. Τὸν ἴδιο μήνα, κατὰ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βέη, διάδοχος τοῦ Γρηγορίου ἐκλέχτηκε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτη Ἡρακλείας Νικηφόρος. Σχετική εἰδηση μᾶς δίνει ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης: *Ἐν τούτοις θανόντος τοῦ Κασσανδρείας ἐγένετο ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἡρακλείας Νικηφόρος· ἔδωκεν εἰς τὸ Κοινὸν πογγεῖα 10 καὶ τῷ πατριάρχει φιλότιμον γροῦσια 1.000. Ἔστι δὲ ἡ Κασσάνδρεια ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου κειμένη παρὰ τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Θεσσαλονίκης*². Στις 20 Ὀκτωβρίου 1791 ὁ Νικηφόρος παραιτήθηκε, ὥπως ἀναφέρει καὶ πάλι ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης βέης³.

33. Στὴ θέση τοῦ Νικηφόρου τοποθετήθηκε τὸ Νοέμβριο τοῦ 1791 ὁ Ἰγνάτιος ποῦ ἦταν τότε Ἐπίσκοπος Κίτρους⁴.

Στὴ σύσκεψη, ποῦ ἐγένετο τὸ 1772 στὴν ἀρχὴ τῆς Νάουσας καὶ ὕστερα στὴν Κοζάνη, μετὰ ἀφορμὴ τὴν ἐλευσὴν τῆς Μακεδονίας τοῦ γιατροῦ Σωτηρίου Λευκαδίου γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τῶν Ἑλλήνων ἐνάντια στοὺς Τούρκους, ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Κίτρους Ἰγνάτιος⁵. Ἀνώνυμα Ἐπίσκοπος Κίτρους ἀναφέρεται

1. Πρβλ. καὶ Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246.

2. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, δ.π., σ. 691-692. Ἰδὲ καὶ Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3· Τ(άσου) Ἀθ. Γρ(ιτσοπούλου), Κασσανδρείας, Μητρόπολις, δ.π., στ. 392.

3. Πρβλ. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 179 καὶ Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246. Ὁ Βασίλειος Γ. Ἀτέσης Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 111 καὶ 316 καὶ Ἀρχιερεῖς Μητροπόλεων τινων, δ.π., σ. 55, ἀναφέρει ἀχρονολόγητα ὕστερα ἀπὸ τὸ Νικηφόρο τὸν Ἐπιφάνιο, στηριζόμενος σὲ μία μαρτυρία τοῦ Ἐπισκόπου Κορυτσᾶς Εὐολογίου Κουρῖλα, Κατάλογος Ἀγιορειτικῶν χειρογράφων, «Θεολογία» 15 (1937) 365. Δὲν πρόκειται ὅμως γιὰ Ἐπιφάνιο Κασσανδρείας, ἄγνωστο ἄλλωστε ἀπὸ ἄλλες πηγές, ἀλλὰ γιὰ Ἐπιφάνιο Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ποῦ μετὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Χαλδεῖας Σίλβεστρο ὑπογράφουν μαρτυρικὸ γράμμα γιὰ τὸ λείψανο τῆς Ἁγίας Ἀννης, Γερασίου μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κυριακοῦ τῆς κατὰ τὸ Ἀγιώνυμον Ὁρος τοῦ Ἀθῶ Ἱερᾶς καὶ Μεγαλωνίου Σκήτης τῆς Ἁγίας Θεομήτορος Ἀννης, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 29 (1959) 95. Γιὰ τὸν Ἐπιφάνιο πρβλ. καὶ Ἰ. Βασιλείου Α. Μυστακίδου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 12 (1936) 180 καὶ R. Janin, Césaire, «Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques» 12 (1953) 220.

4. Ἐμμανουὴλ Ι. Κωνσταντινίδου, Ἀνέκδοτος ἐπισκοπικὸς κατάλογος Κίτρους, «Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς ἀρχιερατείας του», Ἀθῆναι 1980, σ. 228, πρβλ. καὶ σ. 230.

5. Ι. Κ. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἐκδοσις τρίτη μετὰ τὰς νέας ἱστορικὰς πηγὰς, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 26. Τὸν Ἰγνάτιο αὐτὸν δὲν μνημονεύουν οἱ Ἀπόστολος Ἀθ. Γλαβίνας, Ἐπίσκοποι Κίτρους κατὰ τὴν Τουρ-

τὸ 1785¹. Ἐπίσης τὸ 1784 μνημονεύεται ὡς Ἐπίσκοπος Κίτρον ὁ Κωνστάντιος². Εἶναι ἄραγε σίγουρη ἡ μαρτυρία γιὰ τὸν Ἰγνάτιο τοῦ 1772, ὅποτε ἔχουμε Ἰγνάτιο, Κωνστάντιο καὶ ἀπάλι Ἰγνάτιο ἢ πρέπει νὰ διαγραφεῖ ὁ Ἰγνάτιος τοῦ 1772 καὶ νὰ δεχθοῦμε Ἰγνάτιο μόνο μετὰ τὸν Κωνστάντιο; Ὁ πρῶτος Ἰγνάτιος εἶναι λίγο δύσκολο νὰ ὑπῆρχε ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω. Πάντως ὁ Ἰγνάτιος τοῦ 1791 ποὺ ἔγινε Κασσανδρείας μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βέη καὶ ἡ μνεῖα αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλη πλευρά³. Δὲν ξέρω ἂν πρέπει νὰ τοποθετήσουμε διαφορετικά τὰ πράγματα. Δηλαδή νὰ δεχτοῦμε τὸν Ἰγνάτιο τοῦ 1772 καὶ τὸν Ἰγνάτιο τοῦ 1791 ὡς τὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ νὰ διαγράψουμε τὸν Κωνστάντιο ἢ τέλος νὰ δεχτοῦμε Ἰγνάτιο, Κωνστάντιο, Ἰγνάτιο, ὅπου ὁ ἴδιος Ἰγνάτιος κατέλαβε δύο φορές τὸ θρόνο καὶ στὴ μέση μῆκε ὁ Κωνστάντιος. Αὐτὴ ὁμως ἡ ὑπόθεση πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἢ πιὸ ἀπίθανη. Δύο φορές ἀναφέρεται ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας (καὶ Πολυγύρου) σὲ συνοδικὰ πατριαρχικά ἐγγραφα, στίς 3 Ἰουλίου 1796 (Πατριάρχης Γεράσιμος Γ') καὶ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1815 (Πατριάρχης Κύριλλος Στ'), ἀλλὰ καὶ τίς δύο φορές ἀνώνυμα⁴.

Στὴν Κασσάνδρεια ὁ Ἰγνάτιος παρέμεινε μέχρι τὸ 1824 καὶ πέθανε ὡς Ἀρχιεπίσκοπος στὴν ἔδρα του. Ἐὰν λοιπὸν θεωρήσουμε ὅτι ὑπῆρχε Ἰγνάτιος στὸ Κίτρος τὸ 1772 καὶ εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο μὲ τὸν Ἰγνάτιο, ποὺ τὸ 1891 ἔγινε ἀπὸ Κίτρον Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας, τότε ἡ ὅλη ἀρχιερατεία του, 19 χρόνια, ἴσως καὶ περισσότερα, στὸ Κίτρος καὶ 33 χρόνια στὴν Κασσάνδρεια, σύνολο δηλαδή 52 ἴσως καὶ περισσότερα χρόνια, ἀποτελεῖ ἀπὸ τίς ὁποσδήποτε ἐντυπωσιακὲς περιπτώσεις πολυχρόνιας ἀρχιερατείας.

34. Ὃταν πέθανε ὁ Ἰγνάτιος, τὸ Μάιο τοῦ 1824 ὡς Κασσανδρείας ἐκλέχθηκε ὁ Ἱερομόναχος Δ α ν ι ἡ λ⁵. Ὁ Δανιὴλ συνδεόταν ἄμεσα μὲ τὸ Ναὸ

κοκρατίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, «Μακεδονικά» 18 (1978) 82 καὶ Ἐμμανουὴλ Ι. Κωνσταντινίδης, Ἀνέκδοτος ἐπισκοπικὸς κατάλογος, δ.π., σ. 230.

1. Ἰωάν. Κ. Βασδραβέλλης, Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β' Ἀρχεῖον Βεροῖας-Ναούσης 1598-1886, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 228.

2. Ἐμμανουὴλ Ι. Κωνσταντινίδου, Ἀνέκδοτος ἐπισκοπικὸς κατάλογος, δ.π., σ. 230.

3. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ὁ Καμπανίας Θεόφιλος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, «Ἡπειρωτικά Χρονικά» 2 (1927) 246· πρβλ. καὶ σ. 262.

4. Κρ. Χρυσόχοϊδης, Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Παύλου. Κατάλογος τοῦ Ἀρχείου, «Σύμμεικτα» 4 (1981) 284.

5. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι κατὰ τοὺς Κώδικας τῶν Ὑπομνημάτων τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, «Ὁρθοδοξία» 31 (1959) 445.

τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου Θεσσαλονίκης¹. Στὸ θρόνο τῆς Κασσανδρείας παρέμεινε μέχρι τὸ 1832, ὅταν πέθανε.

35. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1832 στὴ θέση τοῦ Δανιὴλ ἐκλέχτηκε ὁ Ἱερομόναχος Ἰάκωβος². Ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης βέης, πιὸ ἀκριβής, ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐκλογή του ἐγίνε στὶς 20 Νοεμβρίου 1832.

Ὁ Ἰάκωβος Νικολάου ἢ Παγκώστας ἦταν Πάτριος³. Ἱερομόναχος ὄντας ὁ Ἰάκωβος ἦταν Γραμματέας τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μελετίου. Ἡ ἐκλογή του ἐγίνε στὸ Ναὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Μητροπολίτες Θεσσαλονίκης Μελέτιο, Βοδενῶν Ἰωακείμ, Νύσσης Ἰωσήφ, καὶ τοὺς Ἐπισκόπους Καμπανίας Γρηγόριο καὶ Πολυανῆς Ἀνθίμο.

Μετὰ τὸ 1832 ἄρχιζε ἡ ἀνάκτηση καὶ ἀνακαίνιση τῆς Μονῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας. Τὸ ἔργο αὐτὸ ὁλοκληρώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς Θεσσαλονίκης Μελέτιο, Κασσανδρείας Ἰάκωβο καὶ τὸν πρῶην Ἀρδαμερίου Δανιὴλ τὸ 1835⁴.

Τὸ 1836 ὁ Ἰάκωβος ἀνήγειρε τὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἀγίου Νικολάου Πολυγύρου ποὺ προηγουμένα τιμοῦνταν στὴ μνήμη τοῦ Ἀγίου Χαλαλάρου καὶ εἶχε ἀποτεφρωθεῖ κατὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, ὅταν κήκε ὅλος ὁ Πολύγυρος ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Σὲ μία ἐντοιχισμένη πλάκα στὸ ὑπέρθυρο τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ νάρθηκα τοῦ Ναοῦ αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἔμμετρη ἐπιγραφή:

*Πόθῳ ζέοντι καὶ προθύμῳ καρδίᾳ
Ναὸν Σου τοῦτον δέιμαντο Ἱεράρχα
οἱ παῖδες οἱ σοὶ κάτοικοι Πολυγέρον
ὅπως ἐκ βλάβης καὶ λοιμικῆς τῆς νόσου
σκέπτης τουτουσὶ προσβέων πρὸς τὸ θεῖον
θύοις δὴ καμὲ καιροῖς ἐμπεριστατοῖς
σὸν ἀρχιθῦτιν τὸν ἐν τῇ Πάτρίῳ φόντα
τοῦ ἐν Κασσάνδρᾳ λογικοῦ Σου ποιμνίου.
† Ὁ Κασσανδρεὺς ΙΑΚΩΒΟΣ τῷ ,αὐλς.*

1. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 179· Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 246.

2. Μητῶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 2(1881-1882) 329 ὑποσ. 4· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμίλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 83.

3. Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τόμου Α' Β' τευχός, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1911, σ. 284. Ὁ Γεδεὼν εἶναι ὁ μόνος ποὺ τὸν ἀναφέρει ὡς Νικολάου.

4. Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου, Ἐκδρομὴ εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, «Byzantinische Zeitschrift» 7(1898) 64· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐπισκο-

Στὸν ἴδιο Ναὸ ὑπῆρχε ἀντιμίνσιο πού καθιερώθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο¹. Σὲ ἑορτοδρόμιο πού ἐκδόθηκε τὸ 1836 στὴ Βενετία στὰ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας Ἰάκωβος². Στις 5/17 Νοεμβρίου 1838 ἀγόρασε ὁ Ἰάκωβος δύο σοριὲς γιὰ νὰ ἐπεκτείνει τὸν κήπο τῆς Μητρόπολης στὴ Βάλτα³. Τὸ 1840 ἀνήγειρε στὴ Βάλτα τὸ οἶκμα τῆς Μητρόπολης⁴, στὴν ἴδια κωμόπολη ἀνήγειρε ἀπὸ τὰ θεμέλια τὸ ἴδιο ἔτος τὴν ἑλληνοαλληλοδιδασκτικὴ σχολή, πού θεωροῦνταν ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλα τὰ σχολεῖα τῶν παρακειμένων χωριῶν, κοντὰ στὸ Ναὸ τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου⁵, καὶ ἐπίσης, μετ' ἐπιστάσια του, ἀνεγέρθηκε ἀπὸ τὰ θεμέλια καὶ ἡ ἑλληνοαλληλοδιδασκτικὴ Σχολὴ τοῦ Πολυγύρου⁶.

Τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1843 μετ' γράμμα τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ' πῆγε στὴ Μονὴ Ἀγίας Ἀναστασίας ὡς ἐξαρχος γιὰ νὰ διευθετήσει ἀταξίες καὶ διαιρέσεις τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς. Ὁ Ἰάκωβος ὑπέβαλε, ὕστερα ἀπὸ τὴ μετάβασή του στὴ Μονή, ἔκθεση, στὴ Σύνοδο, ἡ ὁποία ἐξέδωκε τὸ διοικητικὸ ὄργανισμὸ τῆς Μονῆς σὲ 25 κεφάλαια⁷. Στις 20 Δεκεμβρίου 1845 ὑπογράφει τὸ κείμενο τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Στ' πρὸς τὸν Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μεθόδιο γιὰ τὸν τρόπο προσέλευσης τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἐπισκόπου Ἀμίδης μετ' τὸ ποίμνιό του στὴν Ὁρθοδοξία⁸.

πῆς Ἀρδαμερίου, ὁ.π., σ. 24. Ἡ ἀνάγωση «Κασσανδρείας Γρηγόριος», στὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίου, τῆς 5 Ἰανουαρίου 1833, μετ' τὸ ὅποιο ὁ Ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου στὴ Θεσσαλονικὴ χαρακτηρίζεται ὡς ἐνοριακὸς καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς Βλατάδων χάνουν τὰ δικαιώματα σ' αὐτόν, Κωνσταντίνου Ἀ.π. Βακαλοπούλου, Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀναφερόμενα στὴν Μακεδονία πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1821, Θεσσαλονικὴ 1975, σ. 21, πρέπει νὰ διορθωθεῖ σὲ «Καμπανίας Γρηγόριος». Κασσανδρείας αὐτὴ τὴν ἐποχὴ εἶναι ὁ Ἰάκωβος ἐνῶ στὴν Καμπανία ἀρχιεράτευε ὁ Γρηγόριος πού ἔλαβε μέρος καὶ στὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἰακώβου.

1. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, ὁ.π., σ. 54.

2. Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονικὴ 1947, σ. 520.

3. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, ὁ.π., σ. 91' πρβλ. σ. 162 τὸ πωλητήριό γράμμα.

4. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου μετ' ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων καὶ ἱστορικῶν συμβάντων, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870, σ. 91, καὶ σ. 102.

5. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή, ὁ.π., σ. 6-7' Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, ὁ.π., σ. 91 καὶ σ. 118.

6. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή, ὁ.π., σ. 40.

7. Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου, Ἐκδρομή, ὁ.π., σ. 78. Τὸ κείμενο τοῦ γράμματος, τοῦ πρ. Α. Σωφρονίου, Ἡ Ἱερά Μονὴ τῆς Ἀγ. Ἀναστασίας, ὁ.π., σ. 297-303.

8. Ἀρχμ. Καλλινίκου Δελικάνη, Τὰ ἐν τοῖς Κώδιξι, ὁ.π., ἐν Κωνσταντινουπόλει 1904, σ. 275.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1846 ὁ Ἰάκωβος ἔγινε Μητροπολίτης Σερρών¹, στίς 11 Ὀκτωβρίου 1860 ἔγινε Κυζίκου², στίς 24 Μαΐου 1861 ἐκλέχτηκε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας³ καὶ στίς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1865 πέθανε ἀπὸ ἀποπληξία σὲ ἡλικία 63 ἐτῶν στὴν πατρίδα του Πάτμο, ὅπου βρισκόταν γιὰ ἀναψυχή⁴. Στὰ γραφεῖα τῆς Μητρόπολης Κασσανδρείας ὑπῆρχε φωτογραφία του. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἀποκαλοῦσαν γιούρ γιλάν (φίδι κολοβό), δηλαδή ὑπουργο, χαρακτηρισρίζοντας ἔτσι τὴν εὐστροφία του⁵.

36. Ὁ Ἰερεμίας Κατρικᾶς ἦταν Λέσβιος, ἐχρημάτισε δευτερευόν Διάκονος στὸ Πατριαρχεῖο καὶ στίς 16 Νοεμβρίου 1837 ἐκλέχτηκε στὴν Ἐπαρχία Σαμακοβίου⁶. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1846 μετατέθηκε στὴν Κασσάνδρεια⁷, ἀπὸ τὴν ὁποία παραιτήθηκε τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1851⁸. Τὸ 1870 ἐφησύχαζε στὴ Μυτιλήνη⁹ ὡς πρῶν Κασσανδρείας.

37. Ὁ Ἰγνάτιος ἦταν Βυζάντιος, καταγόταν ἀπὸ τὸ Καντήκιο (Χαλκηδόνα)¹⁰, τὸ 1843-1844 ἦταν 30 ἐτῶν¹¹ καὶ μέχρι τὴν ἐκλογή του ὡς Αἰ-

1. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 184.

2. «Ἀνατολικὸς Ἀστήρ», Ἔτος ΙΖ' (περίοδος Β') 1878, ἀριθ. 49, σ. 769. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 470.

3. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 470 καὶ σ. 473.

4. Δημητρίου Καλλιμάχου, Πατριαρχεῖς βιβλιοθήκης συμπλήρωμα. Ἄγνωστοι κώδικες, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» 12 (1913) 540. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας (62-1934), Ἀλεξάνδρεια 1935, σ. 839. Ὁ Γεράσιμος Γ. Μαζαράκης Κεφαλῆν, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ Εὐγενίου Μιχαηλίδου καθηγητοῦ Διευθυντοῦ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου», Ἀλεξάνδρεια 1932, σ. 673-674, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰάκωβος πέθανε στίς 30 Δεκεμβρίου. Πρβλ. καὶ Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, δ.π., σ. 284, γιὰ τὴν ἡλικία τοῦ Ἰακώβου.

5. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 102.

6. Ἱεροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Βορείου Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, «Θρακικά» 8 (1937) 161. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 91.

7. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 185.

8. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 325.

9. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή, δ.π., σ. 16 ὑποσ. 1.

10. Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, δ.π., σ. 282-283. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3. Γρηγορίου Παν. Βέλκου, Ἡ ἐπισκοπὴ Δομένικου καὶ Ἐλασσώνος, Ἐλασσόνα 1980, σ. 197.

11. Μανουὴλ Ἰω. Γεδεών, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, δ.π., σ. 282-283.

νου, 25 Αὐγούστου 1850, διατελοῦσε Μέγας Ἀρχιδιάκονος στὸ Πατριαρχεῖο¹. Στὶς 8 Φεβρουαρίου 1851 ἔγινε Κασσανδρείας², στὶς 24 Δεκεμβρίου 1860 Ἐλασσῶνος³ καὶ τὸ Μάρτιο τοῦ 1867 πέθανε αἰφνιδιαστικὰ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐνῶ διαδόθηκε ὅτι δηλητηριάστηκε ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Συνοδικούς, γιατί τοὺς κατηγοροῦσε γιὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς ἀδυναμίες τους⁴. Ὡς Κασσανδρείας ὁ Ἰγνάτιος ἔλαβε μέρος στὶς 21 Ἰουλίου 1853 στὴν ἐκλογή καὶ χειροτονία, στὴ Θεσσαλονίκη, τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Θεοκλήτου ὡς Ἐπισκόπου Κίτρους⁵, καὶ ὡς Κασσανδρείας ὑπέγραψε γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου, στὶς 5 Νοεμβρίου 1856, πρὸς τὴν Κοινότητα τῆς Βιέννης⁶.

38. Ὁ Νεόφυτος Δρυμάδης καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Δρυμάδες Πωγωνίου τῆς Ἠπείρου, ὅπου γεννήθηκε τὸ 1820⁷. Ὄντας Μέγας Πρωτοσύγκελλος στὸ Πατριαρχεῖο ἐκλέχτηκε στὶς 16 Ἀπριλίου 1856 Χίου⁸, στὶς 24 Δεκεμβρίου 1860 μετατέθηκε στὴν Κασσάνδρεια⁹, στὶς 14 Μαρτίου 1865

1. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 324. Πρβλ. Μιλιτ. Σταμούλη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, «Θρακικά» 14 (1940) 82.

2. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 325.

3. «Ἀνατολικὸς Ἀστήρ», Ἔτος ΙΖ' (περίοδος Β'), 1878, ἀριθ. 49, σ. 770· Μηνῆ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 483. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1937) 471.

4. Γρηγορίου Παν. Βέλκου, Ἡ Ἐπισκοπὴ Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος, δ.π., σ. 197.

5. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 330. Πρβλ. Μηνῆ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 431· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ἐπίσκοποι Κίτρους, δ.π., σ. 84.

6. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, Ὁ ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἡ Κοινότης τῶν Ἑλλήνων Ὁθωμανῶν ὑπὸ κῶαν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1912, σ. 58.

7. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου, Ἡ ἐν Ἠπείρῳ Ἐκκλησία Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Ἀθῆναι 1971, σ. 64-65.

8. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 463. Πρβλ. Ἰενοφώντος Λ. Σιδερίδου, Μητροπολιταὶ Δέρκων (783-1925), «Ὁρθοδοξία» 8 (1933) 357, ὅπου ἀναγράφεται ὅτι ὁ Νεόφυτος ἔγινε Χίου στὶς 14 ἢ 17 Ἀπριλίου 1856, καὶ Ἰσταύρακη Ἀριστάρχη Βέη, Δέρκοι. Περὶ τῆς Μητροπόλεως Δέρκων καὶ τῶν αὐτῆς Μητροπολιτῶν Θρόνος Η', «Ὁρθοδοξία» 9 (1934) 222, ὅπου ἀναγράφεται ὅτι ἔγινε στὶς 17 Φεβρουαρίου 1856.

9. «Ἀνατολικὸς Ἀστήρ», Ἔτος ΙΖ' (περίοδος Ζ'), 1878, ἀριθ. 49, σ. 770· Μηνῆ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 483· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 471.

ἐγίνε Δέρκων¹, ὅπου πέθανε στίς 5 Αὐγούστου 1875². Ὡς Κασσανδρείας ὁ Νεόφυτος συνέστησε τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο στὴν Καψόχωρα, ἀνήγειρε ἀπὸ τὰ θεμέλια τὸ 1863, μὲ τὴν πλοῦσια συνδρομὴ τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο στὴν Ὁρμύλια καὶ μὲ τὴν προτροπὴ του ἀλλὰ καὶ τὴ μερικὴ δαπάνη του καὶ τὴ δαπάνη τῶν κατοίκων ἀνήγειρε ἀπὸ τὰ θεμέλια τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο στὰ Βασιλικά³.

39. Διάδοχος τοῦ Νεοφύτου ὑπῆρξε ὁ Χρῦσανθος ὁ Κασσαρέας. Ἱερομόναχος ὄντας ὁ Χρῦσανθος ἐκλέχτηκε στίς 19 Ἀπριλίου 1850 τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Δεκαπόλεως βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτη Νεοκαισαρείας Κυρίλλου⁴ καὶ στίς 15 Μαρτίου 1865 μετατέθηκε στὴν Κασσάνδρεια⁵. Τὸ 1866 ἔκτισε στὸν κῆπο τῆς Μητροπόλεως, στὴ Βάλτα, ὠραία δεξαμενὴ, τὸ ἴδιο ἔτος ἐγκαινίασε μικρὸ Ναὸ ποῦ ἀνεγέρθηκε στὸ ρωσικὸ Μετόχι τοῦ χωριοῦ Ἄθυτος, ἀνήγειρε τὸ νεκροταφεῖο στὴν Ὁρμύλια καὶ μὲ τὴ φροντίδα του ἐπισκευάστηκε ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολὴ στὰ Βρυσά⁶. Στίς 25 Ἀπριλίου 1866 ἐπίσης ὑπογράφηκε στὴ Μητρόπολη ἀπὸ τὸν Χρῦσανθο καὶ τοὺς προκρίτους ἀντιπροσώπους 12 χωριῶν τῆς Κασσάνδρας ὁ Γενικὸς Κανονισμὸς τῶν σχολείων τῆς περιοχῆς⁷. Καὶ τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο στὴ Φούρκα συστήθηκε τὸ 1866 μὲ τὴν προτροπὴ τοῦ Χρυσάνθου⁸. Στίς 19 Ἀπριλίου 1866 ὁ Λεωνίδας Πασχάλης, ἐπικεφαλὴς 32 Ἑλλήνων ἀνταρτῶν, ποῦ ἦλθαν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερὴ τότε Ἑλλάδα, κήρυξε στὴν Κασσάνδρα ἐπανάσταση. Τὴν ἐπαναστατικὴ αὐτὴ ἀπόπειρα, ποῦ δὲν ἔφερε ἀποτέλεσμα,

1. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 529· Ἰενοφῶντος Λ. Σιδερίδου, Μητροπολίται Δέρκων, δ.π., σ. 357· Ἰσταυράκη Ἀριστάρχη Βέη, Δέρκοι, δ.π., σ. 222. Μιλτ. Σταμούλη, Συμβολή, δ.π., σ. 106· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, δ.π., 32 (1937) 479.

2. Ἰενοφῶντος Λ. Σιδερίδου, Μητροπολίται Δέρκων, δ.π., σ. 358· Ἰσταυράκη Ἀριστάρχη Βέη, Δέρκοι, δ.π., σ. 222. Περισσότερα γιὰ τὸν Νεόφυτο ιδεῶς, Νεοφύτου Μητροπολίτου Δέρκων ἔργα τινὰ (μετὰ τῆς βιογραφίας αὐτοῦ) ἐκδιδόμενα ὑπὸ Β. Διαμαντοπούλου. Δαπάνη τοῦ Ἐξοχωτάτου Χρηστάκη ἐφέντη Ζωγράφου. Ἀδεῖα τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1881, σ. 335.

3. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή, δ.π., σ. 10, 15, 31.

4. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 323.

5. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 529· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 479· πρβλ. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3.

6. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή, δ.π., σ. 6 ὑποσ. 1, σ. 13, 15, 41-42.

7. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 168-170, τὸ κείμενο τοῦ Κανονισμοῦ.

8. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφή, δ.π., σ. 7· Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 91.

ἀποδοκίμασε με ἐγκύκλιό του στίς 28 Ἀπριλίου ὁ Χρυσάνθος ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ βαλῆ τῆς Θεσσαλονίκης Ἀσκήφ πασᾶ¹. Τὸ ἐπόμενο ἔτος 1867 με τὴν προτροπὴ καὶ φροντίδα τοῦ Χρυσάνθου ἀνεγέρθηκε ἀπὸ τὰ θεμέλια ὁ Ναὸς στὸ Κασσανδρεῖν² καὶ με τὴν προτροπὴ καὶ συνδρομὴ τοῦ ἀνεγέρθηκε ὁ Ναὸς τοῦ Μάρτυρα Νικήτα στὸ χωριὸ Νικήτη. Ἐπίσης με τὴν προτροπὴ του συστήθηκε τὸ σχολεῖο στὸ Παλιούρι καὶ με τοὺς κόπους τοῦ ἀνεγέρθηκε ἀπὸ τὰ θεμέλια ἡ ἐλληνικὴ καὶ ἀλληλοδιδακτικὴ σχολὴ στὸν Ἅγιο Νικόλαο³.

Γραμματέας τοῦ Χρυσάνθου ἦταν ὁ Βυζάντιος Νικόλαος Χρυσανθίδης, ποῦ ἔγραψε καὶ ἐξέδωσε τὸ 1870 στὴν Κωνσταντινούπολη τὴν «Αὐτοσχέδιον περιγραφὴν τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου μετ' ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων καὶ ἱστορικῶν συμβάντων» καὶ ἔτσι κατέλιπε σὲ μᾶς ἀξιόλογους γνώσεις γιὰ τὴ Χαλκιδική⁴. Δυστυχῶς στὸ βιβλίο αὐτό, ὅπως γράφει ὁ Γεδεών, λέγονται πολλὰ γιὰ τὸν Χρυσάνθο καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι ἐκδόθηκε μόνο γιὰ νὰ ἐπαινέσει τὸ Μητροπολίτη ποῦ παύθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Κασσανδρείας⁵. Ἄλλωστε ὁ Χρυσανθίδης στὸν Χρυσάνθο ἀφιέρωσε τὴ συγγραφὴ αὐτὴ.

Ὁ Χρυσάνθος ἔγινε ἐκπτώτος ἀπὸ τὴν Κασσάνδρεια *διὰ λόγους εὐλόγους καὶ κανονικοὺς* καὶ στίς 10 Σεπτεμβρίου 1867 στὴ θέση του ἐκλέχτηκε ὁ Μέγας Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Μισλιάνος⁶.

Στίς 25 Μαΐου 1872 ὁ Χρυσάνθος ἐπανῆλθε στὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ πρῶην Κασσανδρείας ἔγινε Μητροπολίτης Ἀγκύρας⁷. Πέθανε τὸ 1877⁸.

1. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, ὁ.π., σ. 67, 74-75. Πρβλ. καὶ σ. 164-165, τὸ κείμενο τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Χρυσάνθου γιὰ ὅλη τὴν Ἐπαρχίαν του.

2. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφὴ, ὁ.π., σ. 8. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, ὁ.π., σ. 92.

3. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφὴ, ὁ.π., σ. 15-16, 9, 21.

4. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, ὁ.π., σ. 87, 90.

5. Μ. Ι. Γεδεών, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 10 (1890) 61.

6. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ὁ.π., 32 (1957) 484. Πρβλ. Μητᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, ὁ.π., σ. 550, ὅπου ἀναγράφεται ὅτι ὁ Χρυσάνθος παύτηκε καὶ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1867 ἐκλέχτηκε ὁ Γρηγόριος. Ἰδὲς καὶ Μ. Ι. Γεδεών, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ὁ.π., σ. 61, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ παύση του ἔγινε τὸ 1868. Κατὰ τὸν Σταυράκη Ἀριστάρχη βῆε ὁ Γρηγόριος χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Κασσανδρείας στίς 20 Δεκεμβρίου 1867.

7. Μητᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, ὁ.π., σ. 619. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ὁ.π., 33 (1958) 20.

8. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ὁ.π., 33 (1958) 150.

40. Ὁ Γ ρ η γ ό ρ ι ο ς Μισλιάνος, Ἡπειρώτης στὴν καταγωγή¹, παρέμεινε στὴν Κασσάνδρεια μέχρι τὶς 17 Ἀπριλίου 1873 ὅταν μετατέθηκε στὴ Μητρόπολη Γάνου καὶ Χώρας². Στὴ νέα του ἔδρα ἔμεινε μόνο δύο μῆνες, γιατί πέθανε τὸν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου ἔτους καὶ στὶς 15 Ἰουλίου Γάνου καὶ Χώρας ἐκλέχτηκε ὁ Χαλεπίου Τιμόθεος Λαμπρίδης³. Ὁ Γρηγόριος τάφηκε στὴ Μονὴ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Ξενίτα. Τὸ ἐπίθετό του Μισλιάνος προέρχεται ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ Μονὴ Μίσλας⁴.

Στὶς 24 Μαρτίου 1868 ὑπογράφηκε ἀπὸ τὸν Γρηγόριο καὶ τοὺς προκρίτους πληρεξουσίου δλων τῶν χωριῶν τῆς χειρσονήσου Κασσάνδρας ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὴ πράξις γιὰ τὰ σχολεῖα⁵. Στὶς 25 Νοεμβρίου 1870 ὑπογράφηκε ἡ μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς Μητρόπολης ἀπὸ τὴ Βάλτα στὸν Πολύγυρο γιὰ τὴν πιὸ εὐρυθμη διεξαγωγὴ τῶν θρησκευτικῶν καὶ συζυγικῶν υποθέσεων καὶ τοῦτο γιατί ἤδη τὸ προηγούμενο ἔτος 1869 εἶχε μεταφερθεῖ τὸ πολιτικὸ δικαστήριον⁶. Οἱ Κασσανδρινοὶ πάντως δυσανασχέτησαν πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ Χρυσάνθου νὰ μεταφέρει τὴν ἔδρα τῆς Μητρόπολης στὸν Πολύγυρο⁷, ἀλλὰ τελικὰ ὑποχώρησαν.

41. Ὁ Κ ω ν σ τ ά ν τ ι ο ς Ζαχαριάδης ἢ Γαζῆς καταγόταν ἀπὸ τὴν Σινώπην καὶ ἀποφοίτησε τὸ 1856 ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης⁸. Ἀπὸ Μέγας Ἀρχιδιάκονος ἐκλέχτηκε Μητροπολίτης Κασσανδρείας στὶς 18 Ἀπριλίου 1873 ὡς διάδοχος τοῦ Γρηγορίου Μισλιάνου⁹. Στὶς 28 Σεπτεμβρίου 1874 ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν 12 χωριῶν τῆς Κας-

1. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι, δ.π., σ. 3.

2. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 22· Ὁ Μ. Ι. Γ. (εδεών), Γανοχώρων ἐκκλησιαστικαὶ παροικίαι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 32 (1912) 407, ἀναφέρει ὅτι ἡ μετάθεσις ἐγίνε στὶς 7 Ἀπριλίου. Πρβλ. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 620· Μιλτ. Σταμούλη, Συμβολή, δ.π., σ. 101.

3. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 620· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 23.

4. Μ. Ι. Γ(εδεών), Γανοχώρων, δ.π., σ. 407.

5. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 171-172.

6. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 100-101. Ἰδὲς καὶ σ. 174-175, τὸ πρακτικὸ μεταφορᾶς τῆς ἔδρας ἀπὸ τὴ Βάλτα στὸν Πολύγυρο μὲ ἡμερομηνία 25 Νοεμβρίου 1870 καὶ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Γρηγορίου.

7. Νικολάου Β. Χρυσανθίδου, Αὐτοσχέδιος περιγραφὴ, δ.π., σ. 40.

8. Βασίλειου Θ. Σταυρίδου, Ἡ ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης 1844-1923, Ἀθῆναι 1970, σ. 146.

9. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, δ.π., σ. 620· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 22. Πρβλ. R. Janin, Cassandria, δ.π., στ. 1306, ὅπου ἀναγράφεται ἡ 21 Ἀπριλίου ὡς ἡμερομηνία ἐκλογῆς του.

σάνδρας *ἐπίσημος* *πρᾶξις* τοῦ Κωνσταντίου γιὰ τὰ σχολεῖα¹. Τὸ 1888 ἐφάνιστηκαν στὴν Κασσάνδρα προσηλυτιστικὲς ἐνέργειες τῶν Προτεστάντων καὶ ὁ Κωνστάντιος ἐξήγησε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Κοινότητα τοῦ Ἀγίου Ὁρους νὰ ἀποσταλεῖ κατάλληλος Ἱερομόναχος γιὰ τὴν ἐξομολόγηση τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ὁρθόδοξη χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ νὰ στηριχθοῦν ἔτσι οἱ Ὁρθόδοξοι. Στὴν ἐκκλήση αὐτὴ τοῦ Κωνσταντίου ἀνταποκρίθηκε ἡ Ἱερὰ Κοινότητα καὶ ἐστάλη τότε ὁ εὐπαίδευτος Ἱερομόναχος Ἰάκωβος ἀπὸ τὴ Μονὴ Διονυσίου. Ὁ Ἰάκωβος ἔμεινε τέσσερις μῆνες στὴν Κασσάνδρα καὶ ἐπιτέλεσε θαυμάσιο ἔργο².

Στις 14 Ἀπριλίου 1892 ὁ Κωνστάντιος μετατέθηκε στὴ Μητρόπολη Σηλυβρίας³, στίς 7 Σεπτεμβρίου 1900 ἔγινε Μαρωνεῖας⁴, τέθηκε σὲ προσωρινὴ διαθεσιμότητα τὸ 1902 καὶ ἀντικαταστάθηκε⁵ καὶ πέθανε στὴν Κωνσταντινούπολη στίς 7 Ἰανουαρίου τοῦ 1908 ὡς πρῶην Μαρωνεῖας⁶.

42. Τὸν Κωνστάντιο στίς 14 Ἀπριλίου 1892 στὴν Κασσάνδρεια διαδέχτηκε ὁ Προκόπιος. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1855 ὁ Ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος ἐκλέχθηκε Κλαυδιουπόλεως, ἀρχιερατικὸς προϊστάμενος τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινούπολης⁷, στίς 7 Μαΐου 1865 ἔγινε Μογλενῶν⁸, στίς 2 Μαΐου 1877 ἔγινε Βεροῖας⁹ καὶ στίς 14 Ἀπριλίου 1892 ἔγινε Κασσανδρεῖας¹⁰. Ὁ Προκόπιος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ Μηχα-

1. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 172-174.

2. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωϊκὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 111.

3. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 288· πρβλ. Μιλτ. Σταμούλη, Συμβολή, δ.π., σ. 170.

4. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 397· πρβλ. Μιλτ. Σταμούλη, Συμβολή, δ.π., σ. 137.

5. ἴ τοῦ Μαρωνεῖας Τιμοθέου, Ἐπισκοπικὸς κατάλογος· Μητροπόλεως Μαρωνεῖας, «Ἐκκλησία» 40 (1963) 54· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 402.

6. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 28 (1908) 24.

7. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 461.

8. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 32 (1957) 480.

9. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ», Ἔτος ΙΖ' (περίοδος Ζ'), 1878, ἀριθ. 50, σ. 787· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 34· ἴ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου Ἀν. Σταμούλη εἰς τὴν Μητροπολίτου Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως καὶ μετέπειτα μητροπολίτου Ἐλευθερουπόλεως, Συμβολή εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἐπισκόπων Βεροῖας καὶ Ναούσης, «Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 12 (1962) 48.

10. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 399.

νίωνα Κυζίκου πέθανε στις ἀρχές Ὀκτωβρίου 1900 στήν ἐπαρχία του σέ ἡλικία 86 ἐτῶν¹.

43. Ὁ Λεόντιος Ἐλευθεριάδης διετέλεσε Πρωτοσύγκελλος τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γρηγορίου καί τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1885 ἐκλέχτηκε Ἐπίσκοπος Κίτρους ἀπὸ τὴν Ἐπαρχιακὴ Σύνοδο τῆς Θεσσαλονίκης στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου². Στις 12 Αὐγούστου 1893 ἔγινε Ἐπίσκοπος Παραμυθίας καί ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1895 Μητροπολίτης στὴν ἴδια ἐπαρχία, ἀφοῦ ἡ Ἐπισκοπὴ Παραμυθίας ἀνυψώθηκε σὲ Μητρόπολη³. Στις 13 Φεβρουαρίου 1896 ἔγινε Φιλαδελφείας⁴, στις 29 Ἀπριλίου 1899 Μελενίκου⁵ καί στις 15 Φεβρουαρίου 1901 Κασσανδρείας⁶. Τὸ ἴδιο ἔτος ἔλαβε μέρος στὴν ἐκλογικὴ συνέλευση ποὺ ἐξέλεξε τὸν Ἰωακεῖμ Γ' γιὰ δευτέρη φορά ὡς Πατριάρχη⁷. Ὁ Λεόντιος τέθηκε, ὅπως ἀναγράφεται στὴν πράξη ἐκλογῆς τοῦ Ἰωάννου Χατζηπαποστόλου ὡς Μητροπολίτη Κασσανδρείας, στις 8 Αὐγούστου 1903 *συνοδικῇ διαγνώμῃ εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα*⁸, ἐνῶ στὸ συνοδικὸ ἔγγραφο, τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1903, μὲ τὸ ὁποῖο ἔγινε γνωστὴ στοὺς χριστιανούς τῆς Μητρόπολης Κασσανδρείας ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἰωάννου, ἀναφέρεται ὅτι ὁ Λεόντιος μετατέθηκε στὴ Μητρόπολη Αἴνου⁹. Στὴ Μητρόπολη Αἴνου ὁ Λεόντιος ἔμεινε ἀπὸ τὶς 8 Αὐγούστου 1903¹⁰ μέχρι τὶς 27 Ἰανουαρίου 1907, ὅποτε αὐτῆκε καί στὴ θέση

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 20 (1900) 448.

2. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 116. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Ἐπίσκοποι Κίτρους, δ.π., σ. 88.

3. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» 12 (1937) 82. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 291. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι σήμερον, Ἀθήναι 1964, σ. 49 καὶ 57.

4. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (19.8) 295.

5. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 302. Theodoros N. Vlachos, Die Geschichte der byzantinischen Stadt Melenikon, Thessaloniki 1969, σ. 93.

6. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 399.

7. Κωνσταντίνου Π. Σπανοῦδη, Ἱστορικαὶ Σελίδες. Ἰωακεῖμ ὁ Γ', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1902, σ. 151· πρβλ. καὶ σ. 113.

8. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 404. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωικὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 176.

9. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρωικὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 178. Μελέτη τοῦ Κασσανδρείας Λεοντίου γιὰ τὶς μοναστηριακὰς περιουσίας στὴν Ἠπειρὸ δημοσιεύτηκε στὴν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 23 (1903) 209-211, 215-217.

10. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 23 (1903) 347. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ

του τοποθετήθηκε ὁ Ἐπίσκοπος Χριστουπόλεως Ἰωακείμ Γεωργιάδης¹.

44. Ὁ Ἰωάννης Χατζηαποστόλου καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἰμβρο καὶ ἀπεφοίτησε τὸ 1876 ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης². Ἀπὸ Μέγας Ἀρχιδιάκονος ἐκλέχτηκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1885 Ἐπίσκοπος Παραμυθίας ὕστερα ἀπὸ αἴτηση τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρονίου³. Στις 12 Αὐγούστου 1893 ἔγινε Μητροπολίτης Δισκάτης⁴, στις 29 Μαΐου 1897 Λέρου καὶ Καλύμνου⁵ καὶ στις 8 Αὐγούστου 1903 Κασσανδρείας⁶. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1907, ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης κατηγορήθηκε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς ἐπαρχίας του, ἀποφασίστηκε συνοδικῶς νὰ ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, νὰ περιοριστεῖ στὴ Μονὴ τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας καὶ νὰ μεταβεῖ στὴν ἐπαρχία του ὡς πατριαρχικὸς ἑξαρχος ὁ Μητροπολίτης Βοδενῶν Στέφανος γιὰ νὰ ἐξετάσει τὸ ἐνυπόστατο ἢ ὄχι τῶν καταγγελιῶν⁷. Στις 3 Ἰουλίου 1907 ὑπέβαλε οἰκειοθελῶς τὴν παραίτησή του⁸ καὶ μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Στις 11 Ἰουνίου 1915 πέθανε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου πῆγε γιὰ νοσηλεία, καὶ τάφηκε στὴ Μονὴ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ⁹.

Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 405. Ὁ †Μητροπολίτης Σάρδεων Γερμανός, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολ. καὶ Αὐτ. Θράκης (Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως γενικῶς, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ ιε' αἰῶνος καὶ ἐξῆς), «Θρακικά» 6 (1935) 49, ἔχει 9 Αὐγούστου.

1. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 411.

2. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, δ.π., σ. 153.

3. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ, δ.π., σ. 82. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 164. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑσπερωτίᾳ, δ.π., σ. 49.

4. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 290. Κώστα Β. Σπανοῦ, Ἡ λιγόχρονη Μητρόπολη Δεσκάτης (1882-1896), «Μακεδονικά» 13 (1973) 404 ἐξ.

5. †Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας Δωδεκανήσου, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» 36 (1937) 336. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 299 καὶ Ἐμμανουὴλ Ι. Κωνσταντινίδου, Ἡ ἐν Δωδεκανήσῳ Ἐκκλησία. Α. Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον). Β. Αἱ Μητροπόλεις καὶ οἱ ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, Ἀθῆναι 1970, σ. 79.

6. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, δ.π., 33 (1958) 404. Ἰδὲς Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἡ ἡρώικὴ Κασσάνδρα, δ.π., σ. 175-179, σχετικὰ ἐγγραφα.

7. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 27 (1907) 30.

8. Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 53.

9. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι,

45. Ὁ Εἰρηναῖος Παντολέοντος γεννήθηκε στὴ Χάλκη στὶς 25 Νοεμβρίου 1864, ἀποφοίτησε τὸ 1890 ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη Θεολογικὴ Σχολή, ἐργάστηκε γιὰ λίγο ὡς Ἱεροκήρυκας καὶ Καθηγητὴς στὴ Μητρόπολη Ξάνθης, συμπλήρωσε τὴ θεολογικὴ του μόρφωση στὴ Θεολογικὴ Ἀκαδημία τοῦ Κιέβου, ἐργάστηκε ὡς Καθηγητὴς καὶ προσωρινὸς Διευθυντὴς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἐγίνε Μητροπολίτης Μελενίκου στὶς 23 Ὀκτωβρίου 1903, παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ στὶς 11 Αὐγούστου 1906 γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴ Σχολαρχία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ἐγίνε Μητροπολίτης Κασσανδρείας στὶς 27 Ἰουλίου 1907 καὶ πέθανε στὸν Πολύγυρο, ἔδρα τῆς ἐπαρχίας του, στὶς 16 Αὐγούστου 1945¹.

46. Ὁ Καλλίνικος Χαραλαμπίκης γεννήθηκε στὸ Νεοχώριο τοῦ Βοσπόρου στὶς 23 Μαρτίου 1893. Σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης καὶ συμπλήρωσε τὶς σπουδές του στὴ Γερμανία. Ἐπίσκοπος Ὀλύμπου βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γενναδίου ἀπὸ τὶς 9 Σεπτεμβρίου 1936, ἐγίνε Μητροπολίτης Κασσανδρείας στὶς 5 Δεκεμβρίου 1945. Στὶς 11 Μαρτίου 1958 μετατέθηκε στὴ Μητρόπολη Βεροίας καὶ Ναούσης καὶ πέθανε ὡς πρῶν Βεροίας καὶ Ναούσης στὶς 23 Ὀκτωβρίου 1978².

47. Ὁ Συνέσιος Βισβίνης ἐκλέχτηκε Μητροπολίτης στὶς 10 Μαΐου 1960 καὶ ἀρχιερατεῦει μέχρι σήμερα³.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑΣ

δ.π., 33 (1958) 412. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Θεσπρωτίᾳ, δ.π., σ 49· Πρβλ. Παναγιώτου Γ. Σταμόν, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, δ.π., σ. 247.

1. Παναγιώτου Γ. Σταμόν, Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος (1863-1945). Ἐκδόσις δευτέρα ἐπιυξημένη. Ὁ πρόλογος τοῦ ἀοιδίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1970· Ἰω. Χ. Κωνσταντινίδου, Εἰρηναῖος· Ὁ Παντολέοντος, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», (1964) 434-437· Βασιλείου Θ. Σταυρίδου. Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, δ.π., σ. 60-64, 161.

2. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 20 (1936) 389-391· «Ἐκκλησία» 35 (1958) 125. Νικ. Α. Φοροπούλου, Καλλίνικος. Ὁ Χαραλαμπίκης, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» 7 (1965) 255-257.

3. «Ἐκκλησία» 37(1960) 347-350. Ἰ (άωννου) Χ. Κ (ωνσταντινίδου), Συνέσιος. Ὁ Βισβίνης, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» 11(1967)571.

RÉSUMÉ

Apostolos Glavinias, Évêques de Kassandria.

La ville de Kassandria (Κασσάνδρεια, Κασσανδρεία, Βάλτα) se trouve au milieu de la presqu'île de Κασσάνδρα. Siège épiscopale au début, devient plus tard archevêché et dernièrement siège de métropole de Kassandria.

Le premier évêque connu, Hérmogène, est mentionné très tôt vers le milieu du Ve siècle tandis que pour l'évêché la première mention se fait en 901 ou 902 dans l'«ἐκθεσις» de l'empereur Léon VI le Sage.

Depuis l'ère byzantine sont connus seulement sept évêques. A partir de la seconde moitié du XVIe siècle la liste épiscopale devient petit à petit plus riche et surtout depuis le XVIIe siècle. Durant la première moitié du XVIIe siècle l'évêché a été élevé en archevêché et devient indépendante par rapport à la métropole de Thessalonique.

En 1870 le siège de métropole de Kassandria a été transféré de Valta à Polygyros.

Dans cette étude nous parlons des évêques connus depuis le premier Hérmogène, jusqu'au contemporain, Synésios. Cette liste comporte 47 noms d'évêques.